

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXVIII, СВ. 2

ISSN 0350-185X
UDC 808

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
AND
SASA SERBIAN LANGUAGE INSTITUTE

SOUTH SLAVIC PHILOLOGIST

Vol. LXXVIII, No. 2

Editorial Board

*Dr Rajna Dragičević, Dr Victor Friedman, Dr Najda Ivanova,
Dr Vladan Jovanović, Dr Aleksandar Loma, Dr Alina Maslova,
Dr Sofija Miloradović, Dr Miroslav Nikolić, Dr Slobodan Pavlović,
Dr Slobodan Remetić, Dr Jelica Stojanović,
Dr Sreto Tanasić, Dr Zuzanna Topolińska, Dr Anatoly Turilov,
Dr Jasna Vlajić-Popović*

Editor-in-Chief

Rajna Dragičević

BELGRADE
2022

ISSN 0350–185X
UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ
књ. LXXVIII, св. 2

Уређивачки одбор

*др Јасна Влајић-Појовић, др Рајна Драгићевић, др Најда Иванова,
др Владан Јовановић, др Александар Лома, др Алина Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Слободан Реметић, др Јелица Симојановић,
др Срејко Танасић, др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов,
др Виктор Фридман*

Главни уредник
Рајна Драгићевић

БЕОГРАД
2022

Први број *Јужнословенског филолога* изашао је 1913. године, у Београду. Часопис су покренули Љубомир Стојановић и Александар Белић, чланови Српске краљевске академије. Први уредник *Јужнословенског филолога* био је Александар Белић. Од броја XVIII часопис издају Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.

Секретар Уређивачког одбора

др Владан Јовановић

Рецензенти

др Милан Ајџановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Миливој Алановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Исидора Бјелаковић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Wayles Browne (Cornell University, USA), др Вера Васић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Јасна Влајић-Поповић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Дојчил Војводић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Ана Вујовић (Учитељски факултет, Београд), др Sanja Vulić (Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu), др Наташа Вуловић-Емонс (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Јасмина Грковић-Мејџор (САНУ, Београд), др Дара Дамљановић (Филозофски факултет, Београд), др Милорад Дешић (Филолошки факултет, Београд), др Наташа Драгин (Филозофски факултет, Нови Сад), др Рајна Драгићевић (Филолошки факултет, Београд), др Сања Ђуровић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац), др Душанка Звекић-Душановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Andrea Zorka Kinda-Berlaković (Institut für Slawistik, Wien), др Ксенија Кончаревић (Филолошки факултет, Београд), др Часлав Копривица (Факултет политичких наука, Београд), др Веселинка Лаброска (Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопље), др Ивана Лазић-Коњик (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Александар Лома (САНУ, Београд), др Весна Ломпар (Филолошки факултет, Београд), др Александар Лукашанец (НАН, Минск), др Биљана Марић (Филолошки факултет, Београд), др Марјан Марковић (МАНУ, Скопље), др Александар Милановић (Филолошки факултет, Београд), др Софија Милорадовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Биљана Мишић-Илић (Филозофски факултет, Ниш), др Радивоје Младеновић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац), др Ђорђе Оташевић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Ваца Павковић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Слободан Павловић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Наталија Панић Церовски (Филолошки факултет, Београд), др Људмила Поповић (Филолошки факултет, Београд), др Слободан Реметић (АНУРС, Бања Лука), др Стана Ристић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Владислава Ружић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Биљана Сикимић (Балканолошки институт САНУ, Београд), др Далибор Соколовић (Филолошки факултет, Београд), др Jan Sokółowski (Uniwersytet Wrocławski), др Вања Станишић (Филолошки факултет, Београд), др Рада Стијовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Јелица Стојановић (Филозофски факултет, Никшић), др Срето Танасић (АНУРС, Бања Лука), др Станислава Тофоска (Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопље), др Анатолиј Аркадьевич Турилов (Институт славяноведения, Москва), др Ирена Цветковић-Теофиловић (Филозофски факултет, Ниш), др Јован Чудомировић (Филолошки факултет, Београд), др Гордана Штрбац (Филозофски факултет, Нови Сад)

Израду и штампање финансирао је

Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
Прихваћено на седници Одељења језика и књижевности САНУ 22. 11. 2022.

Издају

Српска академија наука и уметности, Кнез Михаилова 35, Београд
Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, Београд

Коректура

мр Дивна Продановић, др Милена Јакић Шимшић, др Јелена Јанковић, др Јована Јовановић,
др Наташа Миланов, др Ана Миленковић, др Вања Миљковић, др Слободан Новокмет,
др Сандра Савић, др Милица Стојановић, др Бојана Тодић-Санковић, др Драгана Цвијовић

Коректура шексцова на руском
Стефан Милошевић

Коректура шексцова на енглеском
др Татјана Ружин Ивановић

Припрема за штампу
Давор Палчић (palcic@eunet.rs)

Штампа
Планета принт
Виноградски венац 9, Београд

Решењем Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије, број 413-00-724/2002-01 од 17. 7. 2002. године, ова публикација је ослобођена пореза на промет.

САДРЖАЈ

Миро Вуксановић: Научник Предраг Пипер	17
Људмила Поповић и Ксенија Кончаревић: Биографија академика Предрага Пипера	21
Ана Голубовић: Библиографија академика Предрага Пипера	25

Студије и расправе

Митра М. Релјић: Етика научника и професора Предрага Пипера	69
Митра М. Релич: Этика ученого и профессора Предрага Пипера	82
Mitra M. Reljić: The Ethics of the Scholar and Professor Predrag Piper	83
Ксенија Ј. Кончаревић: Историјат српске лингвистичке русистике у опусу академика Предрага Пипера	85
Ксения Е. Кончаревич: История сербской лингвистической русистики в трудах академика Предрага Пипера	99
Ksenija J. Končarević: History of Serbian Linguistic Russian Studies in the Opus of Academician Predrag Piper	100
Здравко М. Бабић: О типолошким истраживањима српског и других словенских језика академика Предрага Пипера	101
Здравко М. Бабић: О типологических исследованиях сербского и других славянских языков академика Предрага Пипера	113
Zdravko M. Babić: On Typological Investigations of Serbian and Other Slavic Languages by Academician Predrag Piper	113
Александар М. Милановић: Предраг Пипер као тумач славеносрпске епохе	115
Александар М. Миланович: Предраг Пипер как толкователь славяносербской эпохи	129
Aleksandar M. Milanović: Predrag Piper as an Interpreter of the Slavonic Serbian Age	130
Рајна М. Драгићевић, Милош В. Утвић: Лексиколошки допринос граматици границе Предрага Пипера	131
Райна М. Драгичевич, Милош В. Утвич: Лексикологический вклад в грамматику границы Предраг Пипера	145
Rajna M. Dragičević, Miloš V. Utvić: Lexicological Contribution to the Grammar of the Border of Predrag Piper	146

Јасмина М. Грковић-Мејџор: О пореклу оптативне употребе глаголског придева на <i>-л</i>	147
Јасмина М. Гркович-Мейџор: О происхождении оптативного употребления причастия на <i>-л</i>	157
Jasmina M. Grković-Major: On the Origin of the Optative Use of the Verbal Adjective in <i>-l</i>	158
Марјан Д. Марковиќ, Зузана В. Тополињска: Формална и семантичка деривација на прасловенскиот корен <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> во македонскиот и полскиот јазик	159
Марјан Д. Марковић и Зузана В. Тополињска: Формална и семантичка деривација у прасловенском корену <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> у македонском и полском језику	172
Marjan D. Markovikj, Zuzana V. Topolinjska: Formal and Semantic Derivation of the Proto-Slavic Verbal Root <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> in the Macedonian and Polish Languages	173
Виктор Д. Савић: О проблему формирања ћириличкога писма. Неколика прилога	175
Виктор Д. Савич: О проблеме формирования кириллицы. Несколько заметок	203
Viktor D. Savić: On the Issue of the Formation of the Cyrillic Alphabet: Some Observations	204
Александар Б. Лома: Из старосрпске металуршке терминологије: <i>близница</i>	207
Александар Б. Лома: Из древнесербской металлургической терминологии: <i>близница</i>	219
Aleksandar B. Loma: On Old Serbian Metallurgical Terms: <i>bliznica</i>	220
Слободан Ј. Павловић: Допунска псеудокоординација у старосрпском језику	221
Слободан Ј. Павлович: Дополнительное псевдосочинение в древнесербском языке	238
Slobodan J. Pavlović: Complement Pseudo-Coordination in Old Serbian	239
Марта Ж. Бјелетић: Црквенословенски творбени елементи у српским народним говорима (суфикс <i>-ије</i>)	241
Марта Ж. Белетич: Церковнославянские словообразовательные элементы в сербских народных говорах (суфикс <i>-ије</i>)	252
Marta Ž. Bjeletić: Church Slavonic Word-Formation Elements in Serbian Vernaculars (the Suffix <i>-ije</i>)	253
Снежана М. Петровић: Две ране турске позајмљенице у словенским језицима – <i>јарак</i> и <i>јаруга</i>	255
Снежана М. Петровић: Два ранних тюркских заимствований в славянских языках – <i>јарак</i> и <i>јаруга</i>	268
Snežana M. Petrović: Two Early Turkic Loanwords in the Slavic Languages – <i>jarak</i> and <i>jaruga</i>	268

Јелена М. Стошић: Дистрибуција просторних заменичких прилога у старој српској писмености	269
Елена М. Стошич: Распространение пространственных местоимений в сербской письменности	285
Jelena M. Stošić: Distribution of Spatial Demonstratives in Serbian Literacy	286
Исидора Г. Бјелаковић: Језик рачунског дневника храма светих апостола Петра и Павла у Араду (1728–1752) – фонолошке особине	287
Исидора Г. Бјелакович: Язык дневника учета храма святых апостолов Петра и Павла в Араде (1728–1752 гг.) – фонологические характеристики	300
Isidora G. Bjelaković: The Language of the Accounting Ledger Journal of the Church of the Holy Apostles Peter and Paul in Arad (1728–1752) – Phonological Features	301
Најда И. Иванова: Из историје српске филологије 19. века. <i>Славенска грамаџика сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) Димитрија Тирола	303
Најда И. Иванова: Из истории сербской филологии XIX века. <i>Славенска грамаџика сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) Димитрија Тирола	315
Najda I. Ivanova: On the History of the Nineteenth-Century Serbian Philology. <i>Славенска грамаџика сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) by Dimitrije Tirol	315

Слободан Н. Реметић, Радојка Б. Цицмил-Реметић: О употреби предлога <i>за</i> у говору источнбосанских Ера	317
Слободан Н. Реметич и Радојка Б. Цицмил-Реметич: К вопросу об употреблении предлога <i>за</i> в говоре восточнобоснийских Эров	328
Slobodan N. Remetić, Radojka B. Cicmil-Remetić: On the Use of Preposition <i>za</i> in the Vernacular of Eras from Eastern Bosnia	329
Софија Р. Милорадовић: Граматикализација и полифункционалност предлога <i>за</i> у призренско-тимочким и косовско-ресавским говорима	331
Софија Р. Милорадович: Грамматализованость и полифункциональность предлога <i>за</i> в призренско-тимокском и косово-ресавском диалектах	352
Sofija R. Miloradović: Grammaticalization and Polyfunctionality of the Preposition <i>ZA</i> in Prizren-Timok and Kosovo-Resava Vernaculars	353
Веселинка Т. Лаброска, Станислав Р. Станковић: Негацијата во вратничкиот и во скопскоцрногорскиот говор – споредба со горноморавскиот говор	355
Веселинка Т. Лаброска, Станислав Р. Станковић: Негација у вратничком и скопскоцрногорском говору – у поређењу с горњоморавским говором	366
Veselinka T. Labroska, Stanislav R. Stanković: Negation in the Dialects of Vratnica and Skopska Crna Gora – a Comparison with the Dialect of Gornja Morava	367

Радивоје М. Младеновић: Реченице са временском клаузом у говору Призренског Подгора	369
Радивоје М. Младеновић: Предложения с временной клаузой в говоре Призренского Подгора	381
Radivoje M. Mladenović: Sentences which Contain Temporal Clauses in the Vernacular of the Prizren Podgor	382
Motoki Y. Nomachi: On a Particular Usage of the Locative and Accusative Cases in Burgenland Croatian	383
Мотоки Ј. Номачи: О употреби локатива и акузатива без предлога у језику градишћанских Хрвата	407
Мотоки Ј. Номачи: Об употреблении предложных и винительных падежей без предлогов в языке Хорватов в Градишке	408

Борис Ју. Норман: Именной субъект при глагольном сказуемом в 1-м лице множественного числа (<i>Одни бабы живем</i>)	409
Борис Ј. Норман: Именски субјекат при глаголском предикату у првом лицу множине (<i>Одни бабы живем</i>)	420
Boris Ju. Norman: Nominal Subject with a Verb Predicate in the 1 st Person Plural (Russian <i>Odni baby zhivem</i>)	421
Victor A. Friedman: <i>Neka</i> : How Macedonian Differs from Both Bulgarian and the Former Serbo-Croatian	423
Виктор А. Фридман: <i>Нека</i> : како се македонски језик разликује и од бугарског, и од некадашњег српскохрватског	427
Виктор А. Фридман: <i>Нека</i> : чем македонский язык отличается от болгарского и от бывшего сербохорватского	428
Твртко Т. Прћић: И скраћенице и речи: акроними у српском језику	429
Твртко Т. Прћич: И аббревиатуры, и слова: акронимы в сербском языке	465
Tvrtko T. Prčić: Abbreviations and Words at the Same Time: Acronyms in Serbian	466
Срето З. Танасић: Дијалoшкa цитација као вид туђег говора	467
Срето З. Танасич: Диалогическая цитатность как вид чужой речи	481
Sreto Z. Tanasić: Dialogic Citation as an Aspect of Other People's Speech	481
Мирослав Б. Николић: Лексема <i>пар</i> као квантификатор у српском језику	483
Мирослав Б. Николич: Лексема <i>ПАР</i> как квантификатор в сербском языке	495
Miroslav B. Nikolić: Lexeme <i>PAR</i> as a Quantifier in the Serbian Language	496

Душка Б. Кликовац: О речничкој обради заменичких речи (на примеру показних заменица <i>оволики, њолики</i> и <i>онолики</i>) . . .	497
Душка Б. Кликовац: Об отражении в словаре местоименных слов (на примере указательных местоимений <i>оволики, толики, онолики</i>)	515
Duška B. Klikovac: On the Lexicographic Treatment of Pronominal Words (Exemplified by Serbian Demonstrative Pronouns <i>ovoliki, toliki</i> and <i>onoliki</i>)	516
Станислава-Сташа Тофоска: Префиксните зборообразувачки модели на глаголите на движење во македонскиот јазик	517
Станислава-Сташа Тофоска: Префиксални творбени модели основних глагола кретања у македонском језику	529
Stanislava-Stasha Tofoska: Derivational Models with Prefixes in Macedonian Verbs of Motion	529
Људмила В. Поповић: Доминантне и рецесивне варијанте језика у светлу Европске повеље о регионалним или мањинским језицима	531
Људмила В. Поповић: Доминантны и рецесивны варианты языка в свете европейской хартии о региональных языках или языках меньшинств	554
Ljudmila V. Popović: Dominant and Recessive Variants of Language in the Light of the European Charter for Regional or Minority Languages	555
Владислава Ж. Ружић: О финалним реченицама у српском језику	557
Владислава Ж. Ружић: О придаточных предложениях цели в сербском языке	574
Vladislava Ž. Ružić: About Intentional Sentences in the Serbian Language	575
Ивана Н. Антонић: Један вид кондензовања временске клаузе у српском језику	577
Ивана Н. Антонић: Один тип конденсации временной придаточной в сербском языке	593
Ivana N. Antonić: One Type of Condensation of the Temporal Clause in the Serbian Language	595
Миливој Б. Алановић: Аналитички каузативи: структурна и значењска обележја предикатског израза	597
Миливој Б. Алановић: Аналитические каузативы: структурные и семантические характеристики предикативного выражения	624
Milivoj B. Alanović: Analytical Causatives: Structural and Semantic Characteristics of the Predicate Construction	624

Снежана У. Гудурић: Мали прилог контрастивној синтакси просте реченице индоевропских језика. Основне реченичне структуре у српском и француском језику	625
Снежана У. Гудурић: К вопросу о сравнительном синтаксисе простого предложения в индоевропейских языках. Основные синтаксические конструкции в сербском и французском языках	644
Snežana U. Gudurić: Petite contribution à la syntaxe contrastive de la phrase simple en langues indoeuropéennes. Les structures syntaxiques fondamentales en serbe et en français	645
Билјана Ж. Марич: Маркери унутрашњег говора у руском и српском језику	647
Билјана Ж. Марич: Маркеры внутренней речи в русском и сербском языках	658
Biljana Ž. Marić: Inner Speech Markers in Russian and Serbian	658
Драгана М. Керкез: О везнику <i>a</i> у савременом руском језику у поређењу са српским	659
Драгана М. Керкез: О союзе <i>a</i> в современном русском языке в сравнении с сербским	673
Dragana M. Kerkez: Russian Conjunction <i>a</i> in Comparison with Serbian	674
Стана С. Ристић: Концепт домовина/отаџбина у контексту асоцијативне граматике	675
Стана С. Ристић: Концепт родина/отечество в контексте ассоциативной грамматики	694
Stana S. Ristić: The Concept of HOMELAND/FATHERLAND in the Context of Associative Grammar	695
Неђо Г. Јошић: Поглед на српску ауторску лексикографију	697
Неђо Г. Јошић: Взгляд на сербскую авторскую лексикографию	709
Neđo G. Jošić: A View of Serbian Authored Lexicography	710
Марија Ј. Стефановић: Ка опису концепта <i>вредносӣ</i> у српском језику	711
Марија Ј. Стефановић: К описанию концепта <i>ценность</i> в сербском языке	729
Marija J. Stefanović: Towards the Description of the Concept of <i>Value</i> in the Serbian Language	730
Владан З. Јовановић: Именица <i>в(и)јенац</i> у изразима с хришћанском компонентом значења у српском језику (из угла српског лексикографског описа)	731
Владан З. Јовановић: Существительное <i>в(и)јенец</i> в выражениях с христианским компонентом значения в сербском языке (с точки зрения сербского лексикографического описания)	745
Vladan Z. Jovanović: Noun <i>в(и)јенац</i> in Phrases with Christian Meaning Component in the Serbian Language (from the Viewpoint of Lexicographic Description)	746

Марина М. Николић: Лексика са семантичком компонентом простора и времена у српском јавном дискурсу током пандемије ковида	747
Марина М. Николич: Лексика со значением времени и пространства в сербском публичном дискурсе во время пандемии ковида	768
Marina M. Nikolić: Spatial and Temporal Vocabulary in Serbian Public Discourse During the COVID Pandemic	769

Хроника

Излагања на представљању књиге: Предраг Пипер, Иван Клајн, Рајна Драгићевић, <i>Нормативна граматика</i> , четврто издање, Нови Сад: Матица српска, 2022, Матица српска, 25. V 2022.	
Градуелност нормативних решења (Јасмина Грковић-Мејџор)	771
Другачија граматичка решења у <i>Нормативној граматици</i> (Весна Ломпар)	776
Четврто издање <i>Нормативне граматице</i> (Рајна Драгићевић)	780

Прикази и критика

Olga Kielak. <i>Zwierzęta domowe w języku i kulturze. Studium etnolingwistyczne</i> . Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2020, 316 str. (Ана Самарцић)	785
Дорота Пазио-Влазловская. <i>Церковь в кругу ценностей: семья, традиция, патриотизм (по материалам интернет-портала «Российской газеты»)</i> . Warszawa: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, 2021, 246 стр. (Ивана Лазић Коњик)	795
<i>Словарь русского языка коронавирусной эпохи</i> . М. Н. Приемышева (отв. ред.), Ю.С. Ридецкая / Санкт-Петербург: Институт лингвистических исследований РАН, 2021. – 550 с. <i>Русский язык коронавирусной эпохи</i> . Коллективная монография / Ин-т лингв. исслед. РАН; М. Н. Приемышева (отв. ред.), Ю. С. Ридецкая. — СПб.: Ин-т лингв. исслед. РАН, 2021. – 610 с. (Драгана Керкез)	802
Миљивој Алановић. <i>Зайиси из српске синтаксе: узајамне везе форме и значења</i> . Нови Сад: Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет, 2020, стр. 350. (Наташа Киш)	813

- Милош Ковачевић. *Српски стилстичари*. Београд: Српска књижевна задруга, Едиција „Књижевна мисао“, 2021, 332 стр. (Милка Николић) 820
- Светлана Слијепчевић Бјеливук. *Рекламно-пропагандни жанр у српском политичком дискурсу*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2021, 248 стр. (Марина М. Николић) 834

Регистри

- Регистар кључних речи LXXVIII књиге
Јужнословенског филолога, св. 2 839
- Регистар имена LXXVIII књиге
Јужнословенског филолога, св. 2 843

Ову књигу „Јужнословенског филолога“ посвећују почившем академику Предрагу Пићеру његови пријатељи, колеге и ученици са захвалношћу и поштовањем.

Gregory T. King

ISSN 0350-185X, – Књ. 78, св. 2 (2022), стр. 597–624

УДК 811.163.41'367

COBISS.SR-ID 85131017

DOI: <https://doi.org/10.2298/JFI2202597A>

Примљено: 30. јуна 2022.

Прихваћено: 9. септембра 2022.

Оригинални научни рад

Миливој Б. Алановић*

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет**

Одсек за српски језик и лингвистику

АНАЛИТИЧКИ КАУЗАТИВИ: СТРУКТУРНА И ЗНАЧЕЊСКА ОБЕЛЕЖЈА ПРЕДИКАТСКОГ ИЗРАЗА

Централно место у овоме истраживању заузимају аналитички каузативи, односно аналитички предикатски изрази са каузативним значењем. Осим указивања на основне типолошке карактеристике каузативних конструкција, у раду се издвајају две главне теме, за које мислимо да заслужују нарочиту пажњу, а то су структурна обележја предикатског израза и значењски ресурси управног глагола, који врши операторску функцију. У зависности од граматичких и значењских обележја управног глагола, у одређеном броју модела функцију каузативног оператора преузимају именице. Резултати до којих смо дошли засновани су на примерима из српског језика.

Кључне речи: српски језик, каузативност, аналитички каузативи, операторске речи.

1. Увод

Категорија каузалности је, гледана како у целини тако у појединостима, и у србистици била тема више узорних студија и расправа (в. ИВИЋ 1954; ГОРТАН-ПРЕМК 1963–1964; РАДОВАНОВИЋ 1977; МИЛОШЕВИЋ 1984, 1985, 1986; КОВАЋЕВИЋ 1988; ФЕЛЕШКО 1995; КЛИКОВАЦ 1997; ВАСИЋ 2000; ПИПЕР 2005 итд.), те се као чињеница може узети констатација да су најважније околности функционисања овог синтаксичко-семантич-

* milivoj.alanovic@ff.uns.ac.rs.

** Овај рад је настао у оквиру истраживања спроведеног на Филозофском факултету у Новом Саду, које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

ког подсистема српскога језика у доброј мери описане. Ово не треба да изненађује јер је узрок једна од најважнијих онтолошких категорија која човеку омогућује да свет и односе у њему тумачи и доводи у међусобну везу (COMRIE 1989; WIERZBIŃSKA 1996; TALMY 2000), што опет стоји у непосредној корелацији са разнородношћу језичких средстава којима се уобличава – лексичких, морфосинтаксичких и синтаксичких (KOVAČEVIĆ 1988: 19–21; ПИПЕР 2005: 792–793). Иако узрочно значење, које се може узети за центар целога семантичког поља (ПИПЕР 2005: 786), изражавају различите морфолошке јединице, нпр. именице *узрок*, *разлог* и сл., прилози *зашто*, *стигога* и сл., глаголи *узроковаћии* итд., посматрајући целу категорију кроз призму типичности морфосинтаксичког израза намеће се став да је адвербијални карактер каузалности ипак доминантан. Тако се у реченичноме оквиру податак о узрочном чиниоцу углавном среће у виду одговарајућих прилошких одредаба, морфосинтаксичког и клаузалног типа, нпр. *Учинио је што због ње* или *Учинио је што јер жели да је изненади*. Зато се неретко и наводи да је формацијско место каузалних израза синтаксичка периферија,¹ премда се подразумева да ова општа констатација не обухвата каузативне конструкције, које предствалају посебан случај или пак тип активне дијатезе. Када се то каже, разуме се да овде дијатезу схватамо као лексичкосемантичку и граматичку категорију, са два своја основна појавна лика – активом и пасивом, за чије граматичко и семантичко обликовање немалу улогу има и микропоље прелазности / непрелазности (БОНДАРКО 2002: 592, 612–613). Тако каузативни глаголи, као конститутивни елемент каузативних конструкција, одликују се прелазношћу, углавном правом или директном, нпр. *Исцрљао је њанишанлоне*; *Срушио је кућу*, при чему је овако устројена активна реченична конструкција у бити агенто-центрична – исходиште радње или одговорност за њу у домену је субјекатског појма. Међутим, присуство субјекта и објекта (директног) у реченичној структури, уз њихову одговарајућу значењску реализацију – субјекат = агенс а објекат = пацијенс – није довољан услов да се свака прелазна конструкција сматра и каузативном, нпр. *Ана гледа филм на телевизији*, што учвршћује ставове да је каузативност лексичкосемантичка категорија која није формализована једним специфичним граматичким обрасцем. Дакле, каузативне конструкције су само израз посебне употребе постојећих граматичких ресурса у српскоме језику, али и не само у њему, чије је основно обележје атипична позиција узрочнога чиниоца у реченици – док је главно обележје некаузативних конструкција да се узрочна компоненета у ситуацији уведе неком адвербијалном формом, *Због Милана је променила њосао*, дотле се ова

¹ Стога неки аутори сматрају да је у питању секундарни каузатор (в. КУСТОВА, ПАДУЧЕВА, РОЗИНА).

информација у каузативним конструкцијама редовно налази на позицији граматичког субјекта (Алановић 2011: 39), нпр. *Милан ју је њодсџакао да њромени њосао*. Како се у већини случајева у улози носиоца каузације налази лице,² ове се конструкције могу истодобно сматрати и агенто-центричним, нпр. *Марко ме је њеџријаџно изненадио*, премда, прецизности ради, не постоји стална или нужна корелација између агенса и каузатора у овим структурама, што се нарочито односи на примере у којима је узрочни чинилац ситуација, нпр. *Ова весџ нас је њеџријаџно изненадила*; *Нова свеџска криза нас је њаџерала да њравимо залихе хране*.

Последњи примери су нам, што нам је и била намера, пружили увид у неке сталне типолошке карактеристике каузативних конструкција (тј. реченичних образаца), а оне су:

- (а) каузативне конструкције конституишу каузативни глаголи;
- (б) каузативни глаголи су лексичкосемантичка поткласа прелазних глагола;
- (в) узрочни чинилац у каузативним конструкцијама смештен је на позицији граматичког субјекта;
- (г) објекат, директни или индиректни, уводи појам који је у сфери деловања каузатора или агенса-каузатора те који је носилац последичне ситуације;
- (д) попут других модела с каузалним конструкцијама, и оне каузативне су у основи двопрпозиционе конфигурације.

У типолошком погледу, нарочито имајући последњи став у виду, каузативне конструкције се посматрају као граматички деривати (AISSEN 1979: 2–3), а то значи да су резултат сажимања или интеграције двопрпозиционих садржаја у једнопредикатски модел, нпр. *Ана је изосџала са сасџанка и он се изненадио* → *Анин изосџанак са сасџанка га је изненадио*. Друга њихова важна одлика подразумева обавезно присуство или увођење објекта, понекад и као резултат ширења глаголске валентности (Гестелец 2001: 432), нпр. *Биљка је оживела* и *Она ју је оживела*. У прилог тези о граматичкој деривацији као механизму за извођење каузативних конструкција говори појава да се у значајном броју случајева прати некаузативно-каузативна алтернација, која је једном лексичкосемантички, или суплетивно, а други пут граматички регулисана, нпр. *уџи – увесџи, њасџи – оборџи, савџи – савџи се, увредиџи – увредиџи се* итд. Тако примећујемо да је једно од продуктивних средстава декаузативизације

² Премда, у неку руку, пропозициони карактер, или интерпретацију, има и лице-каузатор, јер је експонент радње која се сматра узрочним чиниоцем, нпр. *Она ме је изненадила* (← Она је дошла и то ме је изненадило), у начелу се може рећи да се лице појављује субјектом каузативне конструкције или као делујући актер или као носилац одговорности за настанак какве промене (в. Кустова, Падучева, Розина).

управо рефлексивизација, којом се углавном добијају медијалне или пак аутокаузативне конструкције, при чему се под аутокаузативношћу мисли на улагање сопствене енергије при покретању радње, тј. активност по моделу 'сам од себе'. Све заједно узев, стиче се утисак да је некаузативно-каузативна опозиција иманентна за глаголски систем, што би се могло довести у непосредну везу с комуникативним и когнитивним факторима који регулишу уобличавање реченице и распоред информација у њој – једне граматикализују некаузативну а друге каузативну перспективу, нпр. *Ана је њала због вејра* и *Вејар је оборио Ану*.³

Када имамо у виду лексичкосемантичка средства у језику, каузативност се примарно изражава каузативним глаголима. И у србистици су ове лексичке јединице добиле централно место у неколико значајних студија, истини за вољу, оријентисаних на различите аспекте њиховога функционисања. Тако је Т. Батистић (Batišić 1978) у фокусу имала механизме превођења двопрпозиционих садржаја у једнопрдикатске код глагола принуде, нарочито у светлу падежне граматике, док су у студији М. Алановића (Алановић 2011) централно место добиле лексичкосемантичка класификација и реченични модели које каузативно-манипулативни глаголи конституишу. Иако су у питању радови настали у размаку од нешто преко три деценије, они откривају различите аспекте дате језичке појаве. На овај начин је и у српском језику овај глаголски подсистем добио основне теоријске, типолошке и дескриптивне контуре.

Без обзира на све речено, у овом категоријалном подсистему остала су места која још нису добила одговарајућу научну обраду, а то су свакако аналитички каузативи, односно аналитички прдикатски изрази с каузативним значењем, који у овом истраживању заузимају централно место, те ће у наставку бити дата њихова најважнија структурна и значењска обележја.

2. Аналитички каузативи

Категорија каузативности, рекли смо, има свој непосредан лексички израз и у српском језику, и то у форми каузативних глагола, који, будући двопрпозиционог карактера, у свом значењском садржају обједињују две ситуације – узрочну и последичну, нпр. *усрећити кога* интерпретирамо као 'учинити да ко буде срећан'. С обзиром на то да су и у србистици најважнија обележја ове глаголске поткласе већ описана, определили смо се за досад недовољно или барем несистематично истражено поље, а то су прдикатски изрази с каузативним значењем, за које је, барем у русистици, уобичајен назив аналитички каузативи (Холодович 1969). Но,

³ Више о значењским реализацијама каузативног субјекта, као каузатора радње, стања и сл., в. у Золотова 2006: 25.

без обзира на евентуалну термилошку новину, сама појава о којој је реч није посве непозната, посебно ако је сместимо у контекст истраживања аналитичких предиката у српскоме језику.

Аналитичност предиката претпоставља минимално двочлану конфигурацију (ПИПЕР 2005: 312), најчешће по моделима V + N (*Дао је налог*), N + V (*Забринуџосџ грађана расџе*) или V + PP (*Пао је у очај*), у којој глагол не носи лексичко значење израза, односно није семантички центар предикативности (АРУТЈОНОВА 2003: 134) – једноставно, не даје податак о процесу или односу, као нпр. каузативни глагол *довесџи* у *Довео нас је до избеумљеносџи*. У наведеним конструкцијама семантички центар предикативности је именица која заузима неку од зависних реченичних позиција: у последњем примеру одговара профилу просторне одредбе (адвербијала) – *до избеумљеносџи*_{предикатор} [\leftarrow до врата_{локализатор}], премда то могу бити подједнако и субјекат и објекат, нпр. *Поднесџ је ѝредлог за смену дирекџора* или *Донео је лоше весџи*. Све заједно узев, пада у очи да је посреди категорија чије проучавање у србистици има завидну традицију. Дакле, у сва три примера се ради о глаголској перифрази, тј. декомпонованом предикату/глаголу или перифрастичном предикатском изразу (в. ТОПОЛИЊСКА 1982; RADOVANOVIĆ 1990; ТАНАСИЋ 1995; MRAZOVIĆ 2009), што значи да аналитички каузативи нису ништа друго до значењски обележен облик аналитичких / сложених предиката. Међутим, тачности ради, не одвајају се аналитички каузативи од других предикатских израза само по својим значењским специфичностима. Постоји једно важно граматичко обележје које, уз незнатне изузетке, показују ови аналитички изрази, а то је граматичка прелазност управног глагола, што треба довести у везу са њиховим значењским садржајем који се у виду следећег логичког низа може представити: КАУЗАТОР \rightarrow КАУЗИРАЈУЋА РАДЊА \rightarrow ОБЈЕКАТ КАУЗАЦИЈЕ \rightarrow ПОСЛЕДИЧНА РАДЊА. У наведеном низу се посебно истиче позиција објекта каузације, који има двојаку улогу – то је појам укључен као објекат у каузирајућу радњу, а као вршилац у ону последичну. Јасно је да редослед елемената наведеног логичког низа одговара редоследу двеју ситуација, узрочне и последичне, али остаје питање да ли сви они добијају и непосредне лексичко-граматичке изразе у реченици, од чега на послетку зависи и њена структура.

Аналитичке каузативне конструкције, као што смо рекли, претежно конституишу прелазни глаголи, чија је главна улога да успоставе каузативни ситуациони оквир, што подразумева да стоје тек у имплицитној корелацији с узрочном радњом – податак о њој не даје управни глагол: *Ти си нас довео до ѝройасџи*. *Чиме? Како?* Даље, како је субјекатска позиција резервисана за каузатора, у реченичном оквиру се могу или пак морају обезбедити још две позиције на којима ће своје место наћи објекат каузације и последична радња. У погледу граматикализације ова

два пропозициона елемента постоји велика разлика међу аналитичким каузативима. Тако, глаголи типа *осигурајџи* (коме шта) на позицији дативног објекта уводе објекат каузације, док је непосредни експонент последичне радње акузативни објекат: *Он нам је осигурао њролазак*. Међутим, поменути пропозициони елементи – објекат каузације, као носилац последичне радње, и последична радња – не морају се нужно реализовати на објекатским позицијама, то могу бити и примарно просторне одредбе, које означавају или објекат каузације, нпр. *Посејао је раздор међу нама*, или пак последичну радњу, нпр. *То га је довело до смрџи*. Штавише, у границама једног реченичног члана, нпр. акузативног објекта, неретко се уводи цела последична ситуација, нпр. *изградџи добре односе с комшијама* [← учинити да имамо добре односе с комшијама], где објекат каузације има статус допунског или додатног атрибута. Све комбинаторичке могућности распореда објекта каузације и последичне радње у реченичном оквиру нужно је сагледати у контексту функционалне или операторске употребе управног глагола,⁴ која се темељи на принципу метафоризације примарног значења, али у постојећем формалном образцу. Наиме, глаголи *осигурајџи* (некоме нешто), *њосејајџи* (нешто), *довесџи* (некога) и *изградџи* (нешто / некоме нешто), није тешко закључити, спадају међу каузативне глаголе, али упркос томе не испољавају исту реакцијску способност. Међутим, оно што им је заједничко јесте да и у лексичкој и у нелексичкој (функционалној или операторској) употреби конституишу исти реченични модел, нпр. *Довео нас је у музеј / заблуду; Посејао је грашак / раздор; Изградџи су кућу / добре односе* итд., где је делексикализација глагола компензована промоцијом објекта или адвербијала за предикатор, заменом лица за не-лице, предмета за не-предмет или простора за не-простор (в. WILDGEN 2008: 79–82). Стога, како управни глагол не означава конкретан процес, већ само узрочно-последични однос, сматрамо га каузативним оператором, између осталог и зато што лексички употребљен и сам спада – међу каузативне глаголе, нпр. *довесџи кога у сџан* према *довесџи кога у неџријајџан њоложај*. Дакле, у анализираним аналитичким изразима важи правило да лексички каузативи делексикализацијом постају каузативни оператори.

Граматичко уобличавање реченице, видимо, уважава и неке хијерархијске односе међу информацијама које се дају у њој. Остављајући по страни правилност да у реченичном контексту остајемо ускраћени за податак о конкретној радњи која је довела до одређене последице (нпр. *Он нас је довео у заблуду*), очито је за комуникатора далеко важније ко

⁴ Под појмом функционалне или операторске употребе речи, руководећи се начелима С. Дика и П. Ајзенберга (ДИК 1997: 159; EISENBERG 2009: 305), мисли се на способност лексичких јединица да регулишу граматичке односе у реченици, што је углавном праћено слабљењем њиховог значењскога садржаја.

даје покретачки или узрочни импулс ('он'), која радња као последица наступа ('бити у заблуди'), те ко је укључен у њено извршење ('ми'). Но, с обзиром на то да је објекат каузације у исто време и носилац последичне ситуације, тиме је утрт пут да се овај учесник у реченичном оквиру појави само једном, најчешће у границама објекта, директног или индиректног. С друге стране, како је *довести* употребљен у 'удаљеном' значењу, сводивом нпр. на 'изазвати', то објашњава зашто управни глагол не открива 'идентитет' узрочне радње већ служи за успостављање каузативног оквира у ситуацији. Но, уз поменуте системске одлике аналитичких каузатива, у раду ћемо се осврнути и на неке, сасвим условно, маргиналне појаве.

Познато је да глаголске перифразе конституишу подједнако и прелазни и непрелазни глаголи, нпр. *Дао нам је добар савети* и *Расије незадовољство грађана* итд., при чему није реткост да се код првих транзитивност семантички неутралише док код других секундарно развија (Алановић 2019: 129, 133), нпр. *Добио је напад кашља* [→ Јако кашље] и *Расије инјересовање за крагујевачког фићу* [→ Многи се интересују за крагујевачког фићу] и сл., што се регулише лексичким саставом конструкције. Ово правило, или барем системска могућност, доказује да се једном граматичком формом могу остварити различита значења, односно означити различити ситуациони типови (GOLDBERG 1995: 8), у чему ни аналитички каузативи нису изузетак. Тако, на пример, глаголи *довести* и *ићи* стоје у опозицији, између осталог, и по томе што је први каузативни а други није, али то не искључује могућност да, када се задовоље одређени лексичкосемантички и контекстуални услови, и глагол *ићи* буде део конструкције с (де)каузативним значењем, као што је то у примеру *Наша лада иде на њојравку*, где је каузативност део контекстом регулисаног значења – 'ускоро ће бити поправљена наша лада', с једном битном разликом – субјекат није каузатор, он је, у ствари, објекат каузације, тако да је у реченици успостављена неактивна или пасивна перспектива. Уз то, како глагол *ићи* није лексички каузатив, каузативни оквир успоставља именица *њојравка* (која је у деривационој вези с каузативним глаголом *њојравити*), док у уобличавању смисла учествује и наша спознаја да је субјекатски појам неподобан да се у радњу укључи творачки, те да се ефекат радње читује управо на њему – 'Наша лада ће бити исправна'. Последњи пример нам је послужио као илустрација да функцију каузативних оператора не преузимају само глаголи већ и именице, што ће у знатној мери одредити и структуру нашег даљег излагања, у којем се издвајају два дела – први са глаголским и други са именичким операторским речима. Осим тога, како је једно од релевантних обележја операторских глагола граматичка прелазност, јер су субјекат и објекат типична места у реченици где се распоређују каузатор и објекат каузације, то

оправдава наше занимање за реченичне моделе у којима се срећу глаголски али и именички оператори. Управо ће нам реченични модел открити законитости семантичке транспозиције, која стоји у позадини преласка лексичких речи у операторске, али и законитости превођења пропозиционе у граматичку структуру.

2.1. Глаголски оператори каузативности

У претходном одељку рекли смо да се у улози каузативног оператора у аналитичким предикатским изразима претежно срећу глаголи, и то они прелазни, стога у даљој анализи овим јединицама дајемо предност.

Када је у функцији каузативног оператора делексикализовани каузативни глагол, то претпоставља губитак дела његовога семантичког садржаја, и то оног дела који се односи на означавање одређенога процеса. Штавише, глаголи у функцији оператора не означавају ни радњу која је узрочни чинилац ни радњу која настаје као последица, али зато чувају компоненту 'изазвати'. Међутим, ова њихова особина их не чини правим граматичким речима, као што су то помоћни глаголи, али их ипак измешта из система лексичких јединица, те је то разлог што за њих кажемо да функционишу као функционалне или операторске речи. Појава транзиције глагола из система лексичких у систем нелексичких јединица, као својеврсно 'предворје' граматичких речи, оправдава методолошки поступак по којем се најпре утврђују њихова основна лексичкосемантичка обележја, а потом и улога у предикатском изразу. Наиме, став који у раду заступамо јесте да глаголи-оператори имају модификаторску службу, што у најопштијем смислу треба схватити као способност да се у реченичном оквиру похрани информација о контекстуалним околностима одвијања ситуације. Ова идеја налази своје упориште у чињеници да се различите лексичкосемантичке класе глагола срећу у улози каузативних оператора – глаголи просторно-мобилних односа, затим конструкционих, деструкционих и трансформационих односа итд., што нас учвршћује у уверењу да основно лексичко значење има утицаја на обликовање значења и смисла целог предикатског изрази.

2.1.1. Иако их не одликује велика продуктивност, посебно место међу операторским речима заузимају глаголи *изазваји*, (*про*)*узроковаји* и сл. Овај статус наведени глаголи заслужују јер је у њиховом значењском садржају каузативност основна семантичка компонента, што, разуме се, важи и у лексичкој употреби, нпр. *Он га стално изазива*. Захваљујући томе ове јединице сматрамо општекаузативним операторима, чија је главна улога да на позицију граматичког субјекта, или реченичне теме, сместе податак о узрочноме чиниоцу (kauz.). Како су у питању прелазни глаголи, за њих се уз субјекат везује и директни објекат, само сада са про-

позиционим значењем (rгор.), тако да *изазваји* и (*јро*)*узроковаји* граде двовалентан модел реченице: $\text{Nom}_{\text{kauz}} + \text{V} + \text{Akuz}_{\text{rгор}}$. Нпр.:⁵

Највећи део облака вулканског пепела, који **је узроковао** затварање појединих европских аеродрома прошлог викенда, разишао се [...] (РТС); Довољно је рећи да **је он узроковао** промену македонског устава [...] (П); Потрес земље **је узроковао** појаву цунамија са катастрофалним последицама (РТС); [...] али његов боравак **није изазвао** велико интересовање грађана [...] (П); Нацизам **је изазвао** смрт 50 милиона људи [...] (П); Овај успех **није изазвао** никакву еуфорију код нас (П); [...] жале што **је** тај полигон **изазвао** неугодности становницима и бригу јавног мњења (П).

У прилог горенаведеној оцени иде и лексикографска обрада ових глагола. У Речнику САНУ и Речнику РМС за глагол *изазваји* наводи се да му је примарно значење ‘позвати кога да изађе напоље’, ‘позицом или звањем некога измамити’, ‘позвати на двобој’, док се као секундарна наводе ‘својим поступком подстаћи некога да уради нешто’, ‘бити узрок нечему’ и сл. Видимо да овај глагол и у лексичкој употреби укључује каузативну семантичку компоненту, што отвара несметан пут за транспозицију његовога значења од лексичкога ка операторскоме. С друге стране, за глагол *узроковаји* наводе се значења која одговарају његовој операторској употреби – ‘бити узрок чему, изазвати што’ и сл. Ове две значењске употребе наведених глагола одржавају се и на плану њихове семантичке валентности. Наиме, аниматни објекат уз *изазваји* указује на лексичку, док неаниматни на операторску улогу – *Изазвао ме је* и *Изазвао је јошар*. Тако, глаголска или сродна именица, која попуњава

⁵ Грађу за ово истраживање чине примери преузети из Корпуса српског језика, доступног на сајту Математичког факултета у Београду, током марта и априла 2022. године. Тачан списак извора са скраћеницама дајемо у наставку: АДГ – Александар Дима, *Гроф Монџе Кристио*; АК – Артур Кларк, *2010: Друга одисеја*; АТШ – Александар Тишма, *Широка вратица*; БЂД – Бранимир Ћосић, *Два царства*; БЂК – Бранимир Ћосић, *Кроз књиге и књижевности*; ДКВ – Данило Киш, *Вариа*; ДКГ – Данило Киш, *Гробница за Бориса Давидовича*; Е – *Економист магазин*; ЖВЈ – Жил Верн, *Једна замисао докјора Окса*; ИАП – Иво Андрић, *Проклејта авлија*; ИАГ – Иво Андрић, *Травничка хроника*; ЈПР – Јан Потоцки, *Рукопис нађен у Сарагоси*; ЈХД – Јарослав Хашек, *Доживљаји доброг војника Швејка у Првом светском рату*, књ. 2: *На фронту*; К – *Колџ*; М – *Москови*; МАС – Малуф Амин, *Самарканд*; МПС – Михаило Пупин, *Са њашњака до научењака*; МРЦ – Миле Радењковић, *Цинцари – балкански Хазари*; МУШ – Милутин Ускоковић, *Дошљаци*; МЦС – Милош Црњански, *Сеобе 2*; МШТ – Михаил Шолохов, *Тихи Дон*; НИН – *Недељне информативне новине*; ОБИ – Оноре де Балзак, *Изгубљене илузије*; П – Политика; ПКД – *Полијиникин културни додајак*; ПЖО – Павле Живојиновић, *Они више не постоје*; РТС – *Радио-телевизија Србије*; С – *Свет*; СБУ – Светислав Басара, *Устој и њад Паркинсонове болести*; СБФ – Светислав Басара, *Фама о бициклистима*; УЕИ – Умберто Еко, *Име руже*; ФМДЗ – Ф. М. Достојевски, *Зли души*; ЦОГ – Цејн Остин, *Гордост и њедрасуда*; ЦОН – Цејн Остин, *Норџенеријска Ојатија*; ЦОП – Цејн Остин, *Под њуђим ушњајем*; ЦОР – Цејн Остин, *Разум и осећајности*; ЦТГ – Џон Толкин, *Госјодар њрсјенова*, део 1: *Дружина њрсјена*; ЦТХ – Џон Толкин, *Хобиј или њамо и најраг*.

позицију директнога објекта, стоји у непосредној корелацији са пропозиционим предикатом који означава последични садржај. Да је оваква интерпретација граматичких односа у реченици исправна, доказују и пасивне варијанте ова два каузативна оператора, нпр. *Еуфорија је ти́ме изазвана / узрокована*. С обзиром на то да су ова два прелазна глагола у овој реализацији двовалентни регенси – укључују субјекат и директни објекат у акузативу – упутно је проверити значењски садржај ових двеју допуна, посебно оне друге. Субјекат, што иначе важи за све каузативне конструкције, уводи податак о каузатору, а то може бити лице, појава, процес, предмет и сл., нпр. *облак вулканског њејела, њошрес земље, његов боравак, он* итд. Када је пак реч о акузативној допуни, како је глаголска именица синтагматска глава, или регенс, за њу се везују експоненти логичких аргумената другог, последичног пропозиционог предиката, и то они који означавају агенс или пак пацијенс радње, нпр. *ини́тересовање грађана, зай́варање аеродрома, њромена усџава*.

По своме значењу, глаголима *узроковајџи* и *изазвајџи* сродне су конструкције *биџи* *узрок* или *биџи* *разлог*, али с једном битном разликом – у копулативним конструкцијама оператор каузативности је именица, тако да ћемо ове аналитичке каузативе разматрати у посебном поглављу.

2.1.2. За разлику од општекаузативних, једна од продуктивних класа које фигурирају у аналитичким каузативним конструкцијама јесу глаголи просторно-мобилних односа, који, посматрани у контексту основнога значења, указују на смештање, измештање, померање објекта у каквом просторном оквиру (нпр. *вадиџи / вуђи / доведџи / држајџи кога*), попут *вадиџи*, *вуђи*, *диђи*, *држајџи*, *доведџи*, *задржајџи*, *заокуџи*, *заусџавиџи*, *изведџи*, *извуђи*, *измамиџи*, *изложиџи*, *изнеџи*, *кочиџи*, *навуђи*, *одведџи*, *одвуђи*, *осџавиџи*, *оџерајџи*, *џодиђи*, *џоднеџи*, *џосџавиџи*, *џренеџи*, *џривуђи*, *џризвајџи*, *сакриџи*, *скренуџи*, *сџавиџи*, *обрисајџи*, *уклониџи*, *улиџи*, *уложџи*, *унеџи*, *усадиџи* и сл.

С обзиром на специфичност лексичког значења, основни и најчесталији реченични образац у којем се јављају ови глаголи-оператори јесте $\text{Nom}_{\text{kauz.}} + \text{V} + \text{Akuz}_{\text{obj. kauz.}} + \text{PP}_{\text{subpred.}}$, у којем су своја места нашли каузатор (kauz.), објекат каузације (obj. kauz.) и субпредикат (subpred.), последњи као експонент последичног пропозиционог предиката. Међутим, операторска употреба глагола праћена је једном крупном значењском променом – сама конструкција више не означава померање / кретање објекта каузације, већ његово учешће у процесу означеном примарно просторном конструкцијом на позицији $\text{PP}_{\text{subpred.}}$, нпр. *вадиџи* *из неџрилика* [← из цепа], *доведџи* *у оџасносџи* [← у стан], *вуђи* *у џроџасџи* [← у двориште] итд. Варијантни модел у односу на претходни јесте $\text{Nom}_{\text{kauz.}} + \text{V} + \text{Akuz}_{\text{prop.}}$, у којем се компензаторно, будући да изостаје

PP_{subpred.}, у границама акузативног објекта уводи цео последични садржај – пропозициони предикат са свим својим аргументима, нпр. *уклониии нечије стїрахове, заустїавиии найредовање йобуњеника, кочиии чији йолейї, ойїерайи црне мисли* итд. Коначно, у незнатном броју забележени су и глаголи сложене транзитивности који, с обзиром на то да у основном значењу подразумевају пренос предметног објекта од даваоца ка примаоцу, уз акузативни са субпредикатским значењем укључују и онај дативни објекат, где је распоређена информација о објекту каузације, Nom_{kauz.} + V + Dat_{obj. kauz.} + Akuz_{subpred.}, нпр. *изнейиї коме йредлог, йрєнейиї коме лудило* итд.

Семантичку поткласификацију овог типа перифраза могуће је спровести имајући у виду ‘остатке’ лексичког значења управнога глагола, који откривају његов модификаторски потенцијал, а он се тиче понајпре аспектуалних вредности израза, квалитативних или квантитативних својстава те модалног оквира деловања објекта каузације. Тако каузативни оператор означава ангажман каузатора усмерен на то:

(а) да објекат каузације не буде даље укључен у какву ситуацију:

Увек сам ја онај који треба да их **вади** из неприлика [...] (ЦТХ); [...] посебно јер **је** Давид Нгонг са два поготка **уклонио** све његове страхове [...] (РТС); Да **бих** вас **извукао** из невоље, позајмљујем их од вас уз интерес [...] (ЈПР); [...] али се још **није** **извукао** из животне опасности [...] (П); Да ли имате неки пример са спортистом кога **сте** **извукли** из психичке кризе? (П);

(б) да се објекат каузације, углавном противно својој вољи, нађе у каквој ситуацији:

Коља и Волођа желе да се ратосиљају вотке која их **вуче** у пропаст (П); [...] који Србију „неумољиво **вучу** у изолацију и мрачњаштво“ (П); [...] у трен ока га **је довео** у ред (ПКД); [...] и при том **довео** у опасност живот још седам лица [...] (П); [...] послодавац може запосленом дати отказ ако га **је**, на пример, **довео** у заблуду да поседује одређена знања [...] (П); Нико **није довео** у сумњу да ће полиција професионално обавити свој посао [...] (П); Тек када би владар превршио сваку меру и народ оптеретио превисоким глобама, **изложио** га сталним мучењима [...] (МАС); [...] али да се не планира никаква спасилачка операција „која би могла да их **изложи** опасности“ (П); [...] направивши онај кобни корак по врелом афричком сунцу, који га **је одвео** у злочин (ПКД); [...] које неће дозволити да се пређе праг који **би** обе државе **одвео** у трагична искушења [...] (П); [...] а можда га **је** залутали метак **одвео** у смрт (П); Помози ми, и ја те сигурно **нећу одвући** у пропаст (УЕИ); Бољшевизам **је отерао** у смрт хиљаде и хиљаде најужорнијих жена свих друштвених слојева тадашње Русије (ПКД); Папрена цена нафте би могла да буде следећи шок који **би** америчку привреду **отерао** у рецесију [...] (П); [...] а милион људи **отерао**

у избеглиштво (П); Четрдесети солунски фестивал природио му је ретро-спективу и **ставио** га у центар медијске пажње (П); [...] поделио је жири и **ставио** га на тешке муке (П);

(в) да се објекат каузације задржи у каквој ситуацији:

Треба их за неко време **држати** у забуни и завести (ФМДЗ); Лидија сматра да се то мора **држати** у тајности (ЦОГ); Војника треба **држати** у сталном страху [...] (ЈХД); Непоштено је и једног младог и амбициозног тренера, какав је Душан Јеврић, **држати** у неизвесности (П); И уопште, да напоменем, тешко је било ову девојку дуго **држати** у чуду и збунити је [...] (ФМДЗ); [...] и **оставио** их **је** у убеђењу да су учествовали у романтичној одисеји [...] (П);

(г) да се спречи или прекине деловање објекта каузације:

[...] и никаквим претњама од стране команде нису се могли **задржати** од самовоље и крађе [...] (МШТ); [...] али је то крила како је **не би задржали** од путовања [...] (П); Видић **је зауставио** напад ривала [...] (П); МО-НУЦ **је** јуче, ватром из хеликоптера, **зауставио** напредовање побуњеника код града Кибумбе [...] (П); [...] и њена скупоћа **кочи** велики полет [...] (ОБИ); Милош се маши у цеп, да нађе ма шта чим **би се забавио** и **отерао** ове црне мисли (МУШ); [...] уједно је и ружна слика коју је једноставно немогуће **сакрити** од погледа туриста [...] (П);

(д) да се објекат каузације примора на деловање:

[...] **не би** ли од њега **извукли** неко објашњење [...] (ЖВЈ);

(ђ) да се објекат каузације подстакне на деловање или у њему покрене каква промена:

[...] који је серијом погодака **измамио** велике аплаузе (П); Из настале гужве Томићев шут **је** само **измамио** уздахе публике [...] (П); Ђелић је том приликом изнео предлог српске владе... (П); [...] онда је логично **поднети** захтев да се распишу превремени избори у Србији (П); [...] због чега **ће** омбудсман **поднети** предлог за оцену њихове уставности (П); **Пренео** му **је** своје зрно лудила и своју лежерност која га чини тако привлачним [...] (П); Отац Војислав, један од најбољих ех-УУ гитариста, **пренео** му **је** љубав према музици [...] (П); [...] која ме је, када бих **је** **призвао** у свест, испуњавала сетом (АТШ); Није потребно да се поседује неко дубље познавање ликовне уметности већ треба само **привзати** у помоћ оне дубоке сензоре које носимо у себи [...] (П); Љупки јесењи призори бежу неко време потиснути, док **није** **призвала** у сећање неки нежни сонет [...] (ЦОП); То ми **је** **призвало** у сећање славу старих дана [...] (ЦТГ); [...] јер ми **је** тај меч **улио** веру да могу да победим швајцарског тенисера (РТС); Тријумф у Берлину ми **је** **улио** велико самопоуздање [...] (РТС); [...] који **је** у тим **улио** самопоуздање вративши се после повреде шаке [...] (П); [...] одлуку тужиоца не сматра ниуколико претераном и да **неће** **уложити**

жалбу да му се поштеди живот [...] (ДКГ); Гојко Качар ушао је у игру уместо нашег капитена и одмах **унео** немир у одбрану Француза (П); [...] **усадили** нам велику жељу да увек идемо на победу [...] (П); И никада им доста те злобе коју **су усадили** у овај народ [...] (П);

(е) да се у сфери објекта каузације појача интензитет каквог својства:

Друга победа у овој сезони свакако **диже** морал у екипи (П); **Подигао** им је самопоздање [...] (П);

(ж) да се сам каузатор нађе у улози објекта каузације:

Нових информација о овом случају, који је прошле недеље **закупио** пажњу медија, нема [...] (П); Али тиме је на себе **навукао** омразу и проклетство [...] (СБУ); Шеф владе је, да подсетимо, **навукао** на себе гнев јавности после објављивања снимка [...] (П); [...] који је и овај пут **привукао** велику пажњу послодаваца и незапослених [...] (П); Највише занимања медија **привукао је** долазак специјалног госта [...] (П); Спасојевић је **скренуо** на себе пажњу још пре неколико сезона када је у Атељеу 212 [...] (П);

(з) да објекат каузације промени свој статус:

[...] одао је признање и **поставио** га за главног менаџера [...] (П); [...] и **поставио** га на место извршног секретара [...] (П);

(и) да се број објеката каузације, захваћених каквом променом, повећа:

Ђукановић **сеје** страх и мржњу широм Црне Горе [...] (П);

(ј) да се усмери или контролише деловање објекта каузације:

Зато он саветује свог одушевљеног младог читаоца кога је **провео** кроз пустиње сумњи и оазе сазнања, кроз велики и мали свет, да га напусти и крене сам у живот [...] (ДКВ).

Пада у очи да често деривациони облик глагола регулише аспектуална обележја конструкције, нпр. ингресивност (*увући* [кога у сукоб]), терминативност (*извући* [кога из беде]) и дуративност (*држајти* [кога у незнању]), премда за коначно формирање конструкционог значења од немалог је значаја и граматикализовани облик примарно адвербијалне форме, која је најчешће у еквиполентном односу с глаголским префиксом (Ковачевић 1986), нпр. *извући из кога*, *усадијти у кога*, *навући на кога* итд.

2.1.3. Функцију каузативних оператора преузимају и бројни глаголи конструкционих, деструкционих или трансформационих односа, који означавају непосредан захват агенса-каузатора на објекту каузације у циљу његовога настанка или нестанка, односно његове промене, попут *изградити*, *изменијти*, *каналисајти*, *(йо)кваријти*, *мењати*, *обновијти*, *(йо)йравити*, *йроизвесити*, *уйройасијити*, *усјосјавити*, *формирајти*

и сл. С обзиром на основно значење, ови глаголи се и у операторској употреби готово доследно срећу у моделу $\text{Nom}_{\text{kauz.}} + \text{V} + \text{Akuz}_{\text{prop.}}$, где акузативни објекат уводи податак о последичној ситуацији, тако да су у границама објекатске синтагме смештени експоненти предиката као и аргумената предиката последичне пропозиције, нпр. *измениџиџи љоложај [људи]*. На овај начин је податак о објекту каузације укључен у реченични оквир или атрибутски или адвербијално, путем просторне метафоре, нпр. *уџројасџиџи чије / коме здравље* или *уџосџавиџи џрајан мир на овим џросџорима* итд. Штавише, у објекатској синтама се, углавном у форми допунског атрибута, неретко даје податак и о објекту последичне радње, нпр. *формираџи мишљење о ТВ џрограму* итд. Коначно, премда није типичан, забележен је и двообјекатски модел $\text{Nom}_{\text{kauz.}} + \text{V} + \text{Dat}_{\text{obj. kauz.}} + \text{Akuz}_{\text{subpred.}}$, нпр. *џравиџи некоме смеџње*, где је дативни објекат намене место реализације објекта каузације.

Поткласификација ове лексичкосемантичке класе глагола с обзиром на реализовано модификаторско или пак операторско значење темељи се на базичним семантичким компонентама – конструкцији, деструкцији и трансформацији, које се у аналитичким каузативним изразима испољавају у виду ангажовања каузатора на:

(а) стварању повољних услова или околности за настанак какве ситуације:

С једне стране **је изградио** веома добре односе са Радомиром Антићем [...] (П); ЛДП **је изградио** углед тако што никада нисмо лагали бираче [...] (П); Кључни избор који је пред Црном Гором суштински се своди на дилему: **обновити** у потпуности државну самосталност са свим атрибутима који иду уз то [...] (П); [...] изражавајући очекивање да **ће се обновити** сарадња школа из Плоцка и из Лознице (П); СВЕТ О РЕЗУЛТАТИМА ИЗБОРА У ЦРНОЈ ГОРИ ЕУ: **Обновити** разговоре о редефинисању (П); Ако је мислио да **ће** му мати **правити** велике сметње кад буде хтео да се ожени Елинором [...] (ЦОР); Додир њене руке **произведе** у њему толику узбуну да читавих неколико часака није знао шта **ће** са собом (БЋД); Апелујемо на високог представника да **употреби** што више мудрости и одговорности како **би се успоставио** трајан мир на овим просторима [...] (П); Преко њега **успоставио сам** контакт са пуковником Куличом [...] (П); [...] након што **је** Савезни МУП **успоставио** сарадњу са овом агенцијом [...] (П); [...] који **је успоставио** личну владавину и све подредио останку на власти (П); [...] рекао је да **је** Кризни штаб ДОС-а **успоставио** контролу и над девизним сектором Народне банке Југославије [...] (П); А њихова симулација слободне воље служи као покриће окупатору да **је успоставио** демократију у чије име је и запосео територију туђе земље [...] (П); Смеха и аплауза било је и током пројекције филма, као јасна потврда да **је филм успоставио** чврсту комуникацију са својим гледаоцима [...] (П); [...] изречене након његове смрти, слиле су се у «ође» који **је**, за дуго низ година,

формирао слику о овом способном државнику са Балкана (ПКД); [...] нити је нужно помно пратити све емисије, све епизоде, сва издања да **би се формирало** мишљење о целини ТВ програма (П);

(б) стварању неповољних услова или околности за даљи развој какве ситуације:

Жао ми је ако ти то **квари** провод [...] (М); [...] али му **не квари** добро расположење (БТК); Преварили су га, опљачкали, **упропастили** му здравље (ИАТ);

(в) стварању услова или околности за промену тока какве ситуације:

Недељковићев лирски јунак пита се да ли је и како могуће **изменити** уходани, конвенционални ток перцепције и спознаје [...] (ПКД); [...] умногосте **ће се изменити** положај како оних који раде, тако и незапослених [...] (П); Оне **ће изменити** наш живот [...] (П); [...] одржава се у време великих друштвених промена које **ће изменити** многе навике, понашања, па и сам начин мишљења [...] (П); Они заправо и јесу та окосница, која **ће** наше празноверје **каналисати** ка вери (П); [...] човек осећа да постоји права слобода јер се сваког дана може **мењати** живот Русије [...] (П); Криза **мења** навике у САД (РТС); Не **бих** ли јој **поправио** расположење, замолио сам је да седне на моје место [...] (П).

2.1.3.1. Међу глаголе трансформационих односа сврстали смо и оне који у основном значењу подразумевају задовољавање, одржавање или промену основних физиолошких функција, али и квалитативних или квантитативних својстава објекта каузације, попут (о)богатишии, (о)бри-саиши, гајиши, заразиши, инфизираиши, исјиуниши, (о)јачаиши, најојиши, нахраниши, одржаиши, оживеиши, ослабиши, њовећаиши, њојишириши, њробудиши, њродубиши, њрекраиши, њроредиши, (рас/у)јалиши, (о)сиромашиши, (о)слабиши, њроваши, убиши, убрзаиши, увећаиши, укорениши, учврстиши, усјориши, храниши, шириши итд. Ови се глаголи у аналитичким изразима појављују у два основна реченична обрасца, и то $\text{Nom}_{\text{kauz.}} + \text{V} + \text{Akuz}_{\text{obj. kauz}} + \text{Inst}_{\text{subpred.}}$ и $\text{Nom}_{\text{kauz.}} + \text{V} + \text{Akuz}_{\text{prop.}}$, у зависности од тога да ли се последична пропозиција у реченицу укључује интегрално (нпр. *њовећаиши њојиширошњу стирује*), углавном на позицији акузативног објекта, или кроз две позиције, где је инструментални облик резервисан за субпредикат а онај акузативни за објекат каузације (нпр. *нахраниши кога родољубљем, заразиши кога сликањем*). С обзиром на то да је каузација код операторске употребе глагола оријентисана на процесе, она се у овим моделима огледа у регулисању њихових интензитетских својстава, при чему може бити усмерена на:

(а) наступање и раст интензитета процеса, односно достизање његових оптималних или високих вредности:

Ако **је** Бах **обогадио** устаљени редослед нумера Магнификата интерполацијама [...] (П); Све око себе **заразно је** сликањем [...] (П); Талентован и упоран – **инфицирао** ме музиком [...] (П); Садржај тог писма **испунио** ме **је** мешавином дубоке туге и јаког страха (СБФ); Овде **се** Доситеј **напојио** родољубљем [...] (П); [...] а Николић **је** новинаре, како се касније испоставило, «**нахранио**» правим информацијама [...] (П); [...] није учинио много тога да **би** на међународном, ако већ не на унутрашњем плану, **ојачао** утицај и положај Француске (НИН); [...] владика шабачко-ваљевски Лаврентије **оживео је** сећање на игумана Дамјана [...] (П); Извештај да је Чејни одлучио да се Конгресу затаји још неидентификовани програм **повећао је** тајанственост која га окружује [...] (РТС); Пад температуре ваздуха **повећао је** потрошњу електричне енергије [...] (П); [...] само **потпирује** уверење Панчеваца да постоји нешто према њима дубоко неправедно [...] (П); [...] заголицао **је** њихову машту и **пробудио** у њима жељу да чују нешто више о њему [...] (ЦОР); Можда је нешто од оног усхићења које **је** српски гајдаш **пробудио** у мени, у мојој раној младости пренето и на моје добре студенте [...] (МПС); [...] сукоб Грузије и Русије око Јужне Осетије у којем је Пољска активно подржала Михаила Сакашвилија **продубио је** неспоразуме Варшаве и Москве (П); [...] додатно **је** **распалио** страсти у престоницама две Кореје (Е); [...] још више **распалио** очекивања домаће публике (П); То што конзулу нарочито **трује** његову несаницу и ремети сан, то је мисао [...] (ИАТ); То понекад **трује** наше односе и отежава дијалог (П); [...] и та ме слика, ко зна по који пут у току дана, **трује** безнађем [...] (ПЖО); Тај лекс специјалис **би** **убрзао** решавање питања о црквеној културној баштини [...] (П); За сваки случај, Црвенковски **је** обновио и **учврстио** везе са Берлином и Лондоном [...] (НИН); [...] аутор нас **је** **учврстио** у уверењу да је за српску књижевност изузетно значајан [...] (ПКД); [...] паша не само да **није** **угасио** свест о светом Сави у народу, него ју **је** још више **укоренио** (РТС); [...] неопходност алтернативе постојећем светском економском моделу за који тврде да **је** само **увећао** сиромаштво и друштвену неправду у целом свету (ПКД); [...] и искру живота **упалио** у њему [...] (П); [...] изнова **је** у мени **упалила** жељу да се Цинцарима вратим на један студиознији начин (МРЦ); [...] Обама је нагласио да не жели да **шири** страх [...] (П); Беспотребно се у Црној Гори **шири** страх од заједничке државе [...] (П); Мајданпеком **се шири** страх од обесних младих људи [...] (П); [...] они се служе такозваном опозицијом да **би ширили** неистину и дефитизам [...] (П);

(б) смањење интензитета процеса, неретко до његовог потпуног прекида:

[...] пре много година јастуком **прекратио** патњу и болове неименованог младића који је боловао од сиде [...] (РТС); Криза **проредила** саобраћај (П); Он тврди да **је обрисао** целокупно сећање рачунара на трауматичан догађај [...] (АК); Биолози на Универзитету Јужна Калифорнија (САД) истовремено **су осиромашили** исхрану и изменили два гена [...] (П); Клинтон и његова администрација **ослабили** утицај САД у свету (П);

Слом комунистичке идеологије **ослабио је** утицај руске државе на цркву [...] (П); [...] треба **убити** сваку слободу да би се освојило Царство [...] (Албер Ками, Побуњени човек); [...] али резултати последњих прегледа **су убили** сваку наду да се млади Американац нађе на Мундијалу (П); [...] литванска екипа **је** вихорном игром **убила** сваки покушај селектора Клода Бержоа да нешто промени [...] (П); Ми **ћемо убити** жељу: пустићемо пијанство, сплетке, потказивање [...] (ФМЗ); Ризик од обнављања насиља још више **би успорио** развој Косова (П); У Бриселу не крију забринутост и упозоравају да **би** пад владе **успорио** приближавање Анкаре Унији (П);

(в) одржавање једном достигнутог интензитета процеса:

[...] вели да треба **гајити** добре односе са комшијама [...] (П); [...] и разуђен социјални систем у овој земљи једноставно не могу **одржати** у животу без „увоза“ (најмање) 450 000 страних радника годишње [...] (П); [...] бити у сталној вези са централом која **ће** га **хранити** подацима тако потребним за вођење посла (П); Србија не сме **хранити** лажне наде косовских Срба (П).

Иако се интензитетска својства процеса углавном односе на неку његову динамичку, нпр. *убрзајџи решавање љроблема* или *усџоритџи развој друштџива*, или пак на начинско-модалну развојну компоненту, нпр. *уџалиџи жељу*, *укорениџи свестџ*, *џпроватџи односе* итд., у немалом броју примера интензитет се темељи на повећању броја укључених актера у последичну ситуацију, без обзира на конкретан вид учешћа у њој – агентивни или пацијативни, нпр. *шириџи сџврах* [← чинити да се све већи број људи плаши] или *џовећаџи џоџпрошњу меса* [← чинити да се већа количина меса троши] итд.

2.1.4. Бројна лексичкосемантичка група глагола који фигурирају у каузативним изразима јесу глаголи давања, који, узети у најширем смислу, подразумевају давање, добијање, узимање или размену каквог предметног објекта између даваоца и примаоца, нпр. *(џо)врајџиџи*, *даџи*, *делиџи*, *донеџи*, *(џри)куџиџи*, *лиџиџи*, *нанеџи*, *(од/џре)узеџи*, *однеџи*, *обезбедиџи*, *осигураџи*, *џружџиџи*, *размениџи*, *удахнуџи*, *указаџи*, *уџуџиџи*, *(џо)џиџедеџи* итд. С обзиром на лексичко значење, које подразумева укљученост три елемента у ситуацији – даваоца предметног објекта, примаоца предметног објекта те сам предметни објекат – глаголи давања се и у аналитичким каузативним конструкцијама редовно појављују у тровалентном моделу реченице, где аргумент са предметним значењем, нпр. $Akuz_{subpred.}$ или $Gen_{subpred.}$, бива захваћен променом која подразумева замену по моделу ‘процес за предмет’, као у $Nom_{kauz.} + V + Dat_{obj. kauz.} + Akuz_{subpred.}$, нпр. *одузеџи коме џраво*, *нанеџи коме џиџеџу*, или $Nom_{kauz.} + V + Akuz_{obj. kauz.} + Gen_{subpred.}$, нпр. *џоџиџедеџи кога мука*, *лиџиџи кога наде* итд., док се одступања тичу могућности да се

акузативним објектом уведе цео последични садржај, у моделу $\text{Nom}_{\text{кауз.}} + \text{V} + \text{Акуз}_{\text{ргор.}}$, нпр. *однеџи живоџе, иџедеџи обећања* итд. Као што видимо, узети у функцији каузативног оператора, значењски односи у реченици претпостављају следећу промену: на месту неаниматног објекта, најчешће у форми слободног акузатива (*однеџи живоџе, одузетџи наду, делиџи савеџе, џреузетџи власџи*), уводи се податак о последичној или каузираној радњи, неретко целој последичној ситуацији, при чему каузација може бити усмерена на:

(а) стварање услова за наступање какве ситуације или процеса у сфери објекта каузације:

Силовит старт **вратио** му **је** стару повреду [...] (П); [...] али један привлачан поглед сеџорите Симјенто **вратио** му **је** храброст [...] (ЈПР); [...] којег **је** Милан Недић одредио за комесара за здравље и **дао** му задатак да организује санитарске кордоне [...] (П); Више нисам објективан да **бих** некоме **делио** савете (П); Такав успон у каријери **донео** јој **је** велике обавезе и честа одсуствовања с редовног посла (П); [...] добро постављен глас, без претераних захтева и тешких арија – **донео** јој **је** потпуни успех (П); [...] рекао је Бојовић демантујући да **је** слон ухватио сурлом дечака за главу и **нанео** му тешке повреде (П); [...] неко **је** на његов „опел“ **бацио** киселину и **нанео** му голему штету (П); [...] који му **је** **обезбедио** значајну стабилност, издржљивост и чврстину [...] (К – *Колџи*); Стид ме је, дакле, што **нисам** својој дивној жени и најдражој деци **обезбедио** сигурност својом храброшћу и трудом [...] (М); [...] који **је** упркос дугогодишњим санкцијама и прошлогодишњем НАТО бомбардовању **обезбедио** неметану производњу и дистрибуцију струје (П); Османовић **је** **осигурао** тријумф Баната (РТС); У међувремену, наду јој **је** **повратио** Влада [...] (П); Бајазит **је** стигао први у Стамбол и **преузео** власт (ИАП); Тек што је капетан умро, а он **је** одмах **преузео** заповедништво не питајући никога за савет [...] (АДГ); [...] седи Ирац, искусни војни официр, који **је** 1997. **преузео** управу над притворском јединицом у затвору у Шевенингену (П); Само због њега **сам** остао максимално концентрисан до краја Игара и **пружио** му максималну подршку [...] (РТС); Љубав према поезији **удахнуо** им **је** њихов учитељ Зоран Тодоровић [...] (П); Такво поверење **указао** му **је** тадашњи директор трупе Михаил Баришњиков [...] (П); Прву помоћ **указао** му **је** лекар Одмаралишта ђечијег савеза [...] (РТС); Шијаковић је пожеleo здравље и оздрављење патријарху Павлу и **упутио** му молбу да архипастирске молитве усмери за, како је рекао, добробит и бољитак нашег народа [...] (П); [...] Поповић **је** без повода насрнуо на њега и **упутио** му тешке увреде (П);

(б) ограничавање или чак онемогућавање деловања објекта каузације:

[...] који **је** **однео** животе четири истакнута члана СПО приликом покушаја ликвидације Вука Драшковића [...] (П); [...] осумњичен је да **је** уз претњу

оружјем из локала извео Х. Г. и **одузео** му живот ножем (РТС); [...] разочарали целу нашу нацију и **одузели** нам наду о испуњењу вишегодишњег сна (П); **Одузели смо** им право да постоје [...] (П); [...] јер без нас **би-сте** ви само пољубљали Русију, **одузели** јој достојанствен изглед, престиж [...] (ФМЗ); [...] али долазак Јована II **лишио** их **је** сваке наде (УЕИ); Кривичне пријаве **поштедео је** свог главног ривала Веселина Видаковића [...] (П); Христофијас **није штедео** обећања када су у питању промене у државној организацији [...] (П).

2.1.4.1. Има глагола који донекле модификују ова два основна значењска концепта, при чему посебно имамо у виду *прикуиџиџи* и *размениџи*, где први подразумева сакупљање предметних објеката на једно место, а други размену датих објеката између даваоца и примаоца. Међутим, у операторској употреби *прикуиџиџи* сигнализира да се радња може извршити тек када су нека њена квантификативна својства задовољена, док *размениџи* регулише наизменичну смену улога каузатора и објекта каузације између два учесника ситуације, нпр.:

Тужилаштву за ратне злочине доставила све податке које **су прикупили** у вези са овом проблематиком (П); Генерали Кабиђозу и Крстић **разменили су** пригодне поклоне (П); Саговорници **су разменили** и информације о економској ситуацији у Југославији и Казахстану [...] (П).

Осим тога, у служби оператора пасивности фигурирају глаголи (*ио*)*браџи*, (*при*)*добџиџи*, *иовраџиџи*, јер обезбеђују да се на позицији граматичкога субјекта укључи објекат каузације (*Придобџио је њихове симџаџије* [← Они га симпатишу]), који се, нарочито уз *ио**браџи*, *иовраџиџи* и *при**добџиџи*, јавља истовремено и у улози каузатора (*Повраџио је своју иоџуларносџи* [← Учинио је да опет буде популаран код некога / негде]), уз пропратне значењске компоненте које се тичу квантитета или цикличности у појављивању, нпр.:

Елија Сулејман **је** поново **побрао** велике симпатије филмске критике и овације канске публике [...] (П); [...] који **је** производњом у новој трострукој сендвич технологији **побрао** сва могућа светска а и домаћа признања за укупан квалитет [...] (П); Тренер **је добио** налог да појача рад и направи квалитетан тим [...] (П); [...] који **је** након неколико сјајних филмских улога **повратио** своју популарност (П); Са поносом тврдим да **је** ГСП **повратио** поверење људи (П); [...] након чега **је придобио** велику популарност у Србији (П); [...] брзо **је придобио** симпатије навијача (П); Обама **придобио** поверење муслимана (П).

О просторном односу могуће је у извесној мери говорити и када се деловање каузатора испољава у виду довођења у контактни положај објекта каузације са средством спровођења каузације, нпр. *бомбардоваџи*, *засуџи*, *обасуџи* итд., уз пропратну семантичку компоненту која ре-

гулише велик број или количину онога чиме се каузатор служи. Међутим, када су у служби каузативног оператора, формом за исказивање средства сада се изражава сама радња, упорно и у више наврата понављана, коју предузима каузатор с циљем да контролише или усмерава деловање објекта каузације. Нпр.:

Тај исти њујоршки дневник **бомбардовао је** диригованим захтевима свог јединог извештача са лица места (П); [...] да **би** је после тога **засули** молбама и пребацивањима [...] (ЦОН); Он је видео амбициозног човека у том песнику, и **обасуо га је** уверавањем о својем пријатељству и о својој наклоности [...] (ОБИ).

2.2. Именички ојерајтори каузативности

Када се говори о аналитичком предикатском изразу, подразумева се да његов саставни део чини глагол. Међутим, има случајева да каузативни однос не регулише глагол већ именица, нпр. *Обилна киша је узрок наглог раста водостаја*, која тада именује ситуацију у коју су нужно укључени каузатор и објекат каузације, нпр. *Град им је починио велику штењу* или *Има налог да се исели*. Тако за именице *узрок*, *штења* и *налог* у последњим предикатским изразима кажемо да служе као оператори каузативности, чему у прилог иду и примери који стоје у каузативно-некаузативној опозицији, попут *имајти идеју* и *имајти предлог*, *извршијти анализу* и *извршијти ушлицај*, *изразијти сумњу* и *изразијти подрику* итд.

2.2.1. Типични именички оператори каузативности јесу *узрок*, *узрочник* и *разлог*, редовно интегрисани у копулативне конструкције типа *бијти узрок / разлог*. С обзиром на специфичну граматичку организацију реченице, у којој изостаје формацијско место резервисано за објекат каузације, једино каузатор има сталан облик своје реализације, а то је граматички субјекат, док остали пропозициони чланови бивају укључени у једину преосталу позицију у реченици – предикатив. Нпр.:

Душа **је узрок** жалости у животу (МЦС); Сведочи о томе и Тројански рат чији **је узрок** управо женска лепота (П); Шта **је узрок** тренутно лоше снабдевености апотека и здравствених установа домаћим лековима? (П); Спасиоци се, међутим, надају да **је узрок** томе лоше време [...] (П); [...] вожња у алкохолисаном стању **најчешћи је узрок** саобраћајних несрећа (П); Висок проценат шећера у крви **био је узрок** пропадања крвних судова [...] (П); [...] и додао да **је** губитак једног сата сна **узрок** за ту срчану опасност (РТС); [...] она би после пронашла да **је** и то **разлог** за тугу (МЦС); [...] у „Беопетролу“ тврде да **је разлог** тренутне оскудице закаснела испорука нафте [...] (П); Надам се да **је разлог** томе њихова заузетост [...] (П); Шта Ви мислите, шта **је разлог** поновном враћању на ову тему на почетку новог миленијума? (ПКД); Тај гас најчешћи **је узрочник** рака плућа код људи који нису никада пушили (РТС); Знајући да **је узрочник** разочарања, Фтачник је осетио потребу да се извини целој екипи Бека (П).

Познато је да су копулативни глаголи двовалентни регенси, те да за себе везују граматички субјекат и предикативну допуну, по моделу $\text{Nom} + \text{V}_{\text{cop}} + \text{Lex} [\text{nom}, \text{adj}, \text{adv}]$, нпр. *Сок је кисео*. Када је аналитичка каузативна конструкција формирана од овога глагола, тада на месту предикативне допуне стоји нека од именица која својим лексичким значењем субјекатски појам квалификује као узрочни чинилац, а то су *узрок, узрочник, разлог* и сл., које сврставамо у општекаузативне операторе. С обзиром на тип конструкције, податак о последичној радњи може и изостати, нпр. *Он је главни узрок*, премда је далеко чешће да се ова информација нађе у границама предикативне синтагме, и то у облику рекцијске допуне операторској именици, нпр. *узрок свађе / њројадања, узрок лошем расјоложењу, узрочник разочарања, разлог враћању* итд., при чему је приметна њена поливалентност, нпр. *узрок њога / њома / за њо* и сл. Штавише, у саставу предикативне синтагме даје се и податак о објекту каузације, нпр. *узрок њројадања крвних судова* [крвни судови пропадају], који се не везује за каузативни оператор, већ за предикаторску именицу, нпр. *обољевање код људи, снабдевеност њојошека* итд., и то као њен допунски или пак додатни атрибут. На тај начин распоред информација, или пропозиционих елемената, у реченици типа *Криза је узрок разочарања младих* изгледа овако: *Криза*_{каузатор} *је* *узрок*_{кауз.} оператор *разочарања*_{предикатор/субпредикат} *младих*_{обј. каузације}.

2.2.2. Аналитичке предикатске конструкције конституишу и глаголи вербализатори (Просвирина 1983: 85), попут (*извршиџи, обављаџи, њо*) *чиниџи* итд., најчешће у моделима $\text{Nom}_{\text{kauz.}} + \text{V} + \text{Dat}_{\text{obj. kauz.}} + \text{Akuz}_{\text{pred.}}$ (*џочиниџи коме џиџеџу*) или $\text{Nom}_{\text{kauz.}} + \text{V} + \text{Akuz}_{\text{pred./prop.}}$ (*извршиџи конџролу џословања фирме*). Како је управни глагол оператор агентивности, што значи да се њиме наглашава агентивна улога субјекатског појма у ситуацији, нпр. *вршиџи џреџиџање / осмаџрање, обавиџи сџремање* итд., одговарајућа предикаторска именица, као рекцијска допуна управног глагола, одређује конкретан ситуациони тип у којем се агенс профилише као каузатор, попут *извршиџи џриџисак*_{предикатор} (*на кога*), *извршиџи најлаџу*_{предикатор}, *обавиџи џорођај*_{предикатор}, *џочиниџи џиџеџу*_{предикатор} итд. Дакле, и у овим моделима именицом се успоставља каузативни оквир у означеној ситуацији. Нпр.:

[...] и да зато треба **извршити притисак** на њихове представнике [...] (П); [...] НБЈ ће, према речима гувернера, **извршити** принудну **наплату** (П); Наравно, ту се никакав **утицај** не може **извршити** на човека који дође да заокружи листић (П); [...] а у закључцима са састанка се још наводи да треба **извршити контролу** пословања фирме [...] (П); Ако се **кремација не обавља** по жељи покојника већ његове родбине, допушта се све [...] (П); [...] на пример, да мушкарац **обавља порођаје**, да се бави плетењем [...] (П); **Контакте** са музичарима из Југославије **обавља** господин Владо

Ордагић [...] (С); Вирус “Love bug « је, како се процењује, **починио штету** од више милијарди долара [...] (П).

Изузев у двообјекатском моделу, где је дативним објектом означен објекат каузације (*йочинийти коме шйеиу*), у оном једнообјекатском слободни акузатив је непосредни експонент целе последичне пропозиције, на чије језгро указује субпредикатска именица, која задовољава рекцију предикаторске именице, при чему и она субпредикатска може имати своју рекцијску допуњу, нпр. *извршиийти конйролу*_{предикатор} *рада*_{субпредикат} *службеника*_{објекат каузације} ИТД.

2.2.3. Иако су, због природе значењског садржаја, каузативне конструкције сачињене од прелазних глагола кретања, пажњу заслужују и примери са оним непрелазним, попут *ићи, изаћи, наћи се, ући* и сл., у којима улогу каузативног оператора преузимају именице, упућујући непосредно на радњу која наступа као последица. Да управни глагол првенствено служи као оператор аспектуалности, видимо на основу следећих парова примера: *ићи на йуи / йодмлађивање, ући у разговор / уйоиребу, изаћи из форме / уйоиребе* итд., који потврђују да контекстуално реализовано значење глагола и именице регулише смисао целог исказа, а њега одликује – декаузативност. Нпр.:

Идеја у Савезном министарству иностраних послова је да **се иде на подмлађивање**, тврди Димитријевић [...] (П); Морао је да скупља лишће и **иде на обуку** са осталом војском [...] (С); [...] али не и да ефикасност Комисије **иде на њихову штету** (П); Многе стране речи **ће изаћи из употребе** саме по себи кад их време прегази [...] (П); [...] страхујући да **ће се наћи на мети** косметских албанских терориста (П); Унија **ће се поново наћи на удару** закона [...] (П); Возило **ће се ускоро наћи на испитивању** код Војске Југославије (П); [...] касније ове јесени пред Савет безбедности УН могао би **се наћи захтев** за увођење санкција Техерану (П); [...] када **су** таблете за контрацепцију тек **ушле у употребу**, девојке и жене су с разлогом имале овакве недоумице (П).

Премда има изузетака, у виду начела се може рећи да су декаузативне конструкције вид пасивне дијатезе, с обзиром на то да је на позицији граматичког субјекта реализован објекат каузације, тј. појам укључен објекатски у означену радњу, нпр. *Пејџер је изашао из уйоиребе = Пејџер се више не уйоиребљава* и сл., док је информација о каузатору у другом плану, или пак сасвим изостављена из реченичнога оквира.

2.2.4. У незнатном броју аналитичких каузативних израза срећемо глаголе посесивних и егзистенцијалних односа, као што су *имаити, оствариийти, йосийићи, сйећи* итд. Ови глаголи се доследно срећу у моде-

лу $\text{Nom}_{\text{kauz.}} + \text{V} + \text{Akuz}_{\text{prop.}}$, у којем је у границама акузативне објекатске допуне смештен податак о последичној ситуацији. Нпр.:

Полиција **има налог** за претрес куће који је потписао истражни судија за ратне злочине Милан Дилпарић [...] (П); Један други **има предлог** да имовинска карта треба да садржи податке о имовини [...] (П); На питање да ли **има савет** за садашње репрезентативце у квалификацијама за шампионат у Јужној Африци, Милошевић је рекао [...] (П); [...] јер је то лука у којој се у Русији налази једино пристаниште које **има дозволу** за третман нуклеарног материјала (П); [...] који **је остварио утицај** на генерацију „праксисоваца“ млађе генерације [...] (П); [...] који захтева свакодневну борбу да **би се постигао** заједнички **живот** различитих култура и заштита мањина [...] (П); НИС **је са њима постигао договор** и дао гаранцију да ће и убудуће плаћати редовно све трошкове транспорта гаса [...] (П).

С обзиром на то да јединице ове лексичкосемантичке класе не спадају међу каузативне глаголе, то се битно одражава и на значењску организацију предикатскога израза. Наиме, полазећи од лексичког значења, посматрани глаголи регулишу фактивност, тј. да је неко стање ствари на снази, за *имати*, или да настаје као резултат ангажовања агенса, за *остварити*, *постигнути* и *стићи*. Друга битна одлика јесте да је управни глагол регулатор агентивности, док је његова именичка допуна регулатор каузативности у конструкцији, што се најбоље види у опозицији некаузативних и каузативних израза, нпр. *имати намеру / жељу / могућност* / *план / идеју*, *постигнути успех*, *стићи увид* према *имати утицај / предлог*, *остварити утицај*, *постигнути договор* и сл.

2.2.5. У неколико спорадичних примера забележено је и да глаголи говорења конституишу перифразе с каузативним значењем, попут *изразити*, *прейти* и сл., који формирају један од следећих реченичних модела: $\text{Nom}_{\text{kauz.}} + \text{V} + \text{Dat}_{\text{obj.}} \text{kauz.} + \text{Akuz}_{\text{subpred.}}$ или $\text{Nom}_{\text{prop.}} + \text{V} + \text{Dat}_{\text{obj.}} \text{kauz.}$. Нпр.:

[...] у име Руске православне цркве **изразио подршку** српском народу (П); [...] и **изразио највећу захвалност** на подршци коју је колектив добио (П); **Прети** нам поновна **изолација** [...] (П); Ако их не примимо, **прети** нам **одстрањивање** из светске федерације и дуготрајно **уваљивање** у изолацију [...] (П).

Како смисао означене ситуације није давање информација, као код глагола *рећи*, *казати*, *саопштити* итд., већ покретање на деловање објекта каузације, то сигнализира да стварна улога глагола *изразити* у предикатском изразу јесте да одреди само начин спровођења каузације, и то у облику говорне делатности агенса. Дакле, агенс говорењем подстиче објекат каузације на акцију, док је именица на месту акузативног објекта, будући носилац лексичког значења целог израза, регулатор конкретног говорног чина, нпр. *изнећи захвалност* / *предлог* / *молбу* / *захтев* / *налог*

/наредбу итд., а тиме и каузативности. С друге стране, операторским глаголом *йреїїїїї* означава се најава или евентуално наступање ситуације која се доживљава као неповољна и непожељна последица, нпр. *Преїїї нам изолација* (← Бићемо изоловани). Како се глаголом регулише процесуална перспектива, а то подразумева да субјекатска форма уводи податак о последичној радњи, дативни објекат представља место реализације објекта каузације.

3. ЗАКЉУЧАК

Аналитички каузативи, односно предикатске конструкције с каузативним значењем или за означавање каузативног односа у ситуацији, представљају хетерогену категорију, што се и могло очекивати, будући да је каузативност примарно лексичкосемантичка категорија. Захваљујући томе је услов ширења предикатског израза, уз пропратно померање семантичког језгра предикативности на именицу, делексикализација управног каузативног глагола, који пак и даље остаје носилац синтаксичке валентности, од које непосредно и зависи граматичка форма реченице. Осим што значењска компонента 'изазвати' у његовом семантичком садржају остаје очувана, сам глагол додатно регулише неке друге важне пропратне околности за извршење означене радње, које се најчешће тичу квантитативних, квалитативних, модалних, аспектуалних или дијатетичких својстава ситуације. Управо примери које смо анализирали потврђују полазну премису да глаголи-оператори нису синсемантичне јединице, тако да не припадају класи граматичких речи. Штавише, у служби каузативног оператора у реченицама са примарно некаузативним глаголима срећу се именице, што је још једна потврда да се значење може обликовати на различите начине, односно да може добити различите лексичке и граматичке форме.

Истраживање које смо спровели, а посебно резултате до којих смо дошли, могуће је сместити у теоријски и методолошки концепт типичан за конструкциону граматику. Више пута смо у раду указали на принципе транзиције значења од лексичкога ка нелексичкоме, или функционалноме / операторскоме, што је јасан показатељ да су за језичко стваралаштво у првом реду одговорни мисаони фактори. На тај начин једна граматичка форма добија различита значења – нпр. *Он нас је довео до куће* и *Његова ѿврдоглавостї нас је довела до банкротїа* – као резултат одговарајућег лексичког избора, али је за говорника важно још нешто: осим што је субјекатски појам одговоран за настанак какве негативне последице, као део имплицитнога знања јесте чињеница да су и каузатор и објекат каузације неко време учествовали у радњи, с различитим доприносом, чији је исход неповољан пре свега по овог последњег. Још је драстичнији при-

мер у којем се каузатору ставља на терет одговорност за непромишљено и неодговорно деловање те фаталне последице, нпр. *Они су нас гурнули у дугове*, док се сама ситуација објекту каузације намеће као вид принуде. Чини се да је управо значењска и смисаона слојевитост ових предикатских израза разлог њихове бројности, што се не може одвојити од потребе говорника да се у уобличавању значења користи – метафорама.

Цитирана литература

- АЛАНОВИЋ, Миливој. *Каузативности – манипулативности: од концепција ка форми*. Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду, 2011.
[ALANOVIĆ, Milivoj. *Kauzativnost – manipulativnost: od koncepta ka formi*. Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu, 2011]
- АЛАНОВИЋ, Миливој. *О дојнама и дојњавању у српском језику*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2019.
[ALANOVIĆ, Milivoj. *O dopunama i dopunjavanju u srpskom jeziku*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2019]
- АРУТЈОНОВА, Нина Д. *Предложение и его смысл*. Москва: УРСС, 2003.
[ARUTJONOVA, Nina D. *Predloženie i ego smysl*. Moskva: URSS, 2003]
- БОНДАРКО, Александр В. *Теория значения в системе функциональной грамматики: на материале русского языка*. Москва: Языки славянской культуры, 2002.
[BONDARKO, Aleksandr V. *Teoriâ značeniâ v sisteme funkcional'noj grammatiki: na materiale russkogo âzyka*. Moskva: Âzyki slavânskoj kul'tury, 2002]
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. „Падежне и предлошко-падежне узрочне конструкције код Вука“. *Јужнословенски филолог XXVI/1–2 (1963–1964)*: стр. 447–457.
[GORTAN-PREMK, Darinka. „Padežne i predloško-padežne uzročne konstrukcije kod Vuka“. *Južnoslovenski filolog XXVI/1–2 (1963–1964)*: str. 447–457]
- ЗОЛОТОВА, Галина А. *Синтаксический словарь. Репертуар элементарных единиц русского синтаксиса*. Москва: УРСС, 2006.
[ZOLOTOVA, Galina A. *Sintaksičeskij slovar'. Repertuar èlementarnyh edinic russkogo sintaksisa*. Moskva: URSS, 2006]
- ИВИЋ, Милка. *Значења српскохрватског инструментала и њихов развој*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 1954.
[IVIĆ, Milka. *Značenja srpskohrvatskog instrumentalâ i njihov razvoj*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 1954]
- КЛИКОВАЦ, Душка. „О узрочном значењу конструкције у + локатив“. *Наш језик XXXII/1–2 (1997)*: стр. 26–37.
[KLIKOVAC, Duška. „O uzročnom značenju konstrukcije u + lokativ“. *Naš jezik XXXII/1–2 (1997)*: str. 26–37]
- КОВАЧЕВИЋ, Милош. „Префиксација и њен утицај на форму и семантику синтагме“. *Научни састај слависта у Вукове дане 16/1 (1986)*: стр. 119–128.
[KOVACIĆ, Miloš. „Prefiksacija i njen uticaj na formu i semantiku sintagme“. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane 16/1 (1986)*: str. 119–128]
- КУСТОВА, Г. И., Е. В. Падучева, Р. И. Розина. *Таксономическая категория = акциональный класс*. Проект „Лексикограф“ [Електронни ресурс]. URL: <http://lexicograph.ruslang.ru/404_Tkat.htm>, 21. 8. 2022.

- [KUSTOVA, G. I., E. V. Padučeva, R. I. Rozina. *Taksonomičeskaâ kategoriâ = akcional'nyj klass. Proekt „Leksikograf“ [Elektronnyj resurs]*. URL: <http://lexicograph.ruslang.ru/404_Tkat.htm>, 21. 8. 2022]
- МИЛОШЕВИЋ, Ксенија. „Каузална функција зависне реченице која се уводи везником *kad* у српскохрватском језику“. *Зборник Мајишце српске за филологију и лингвистику XXVII–XXVIII* (1984): стр. 461–470.
- [MILOŠEVIĆ, Ksenija. „Kauzalna funkcija zavisne rečenice koja se uvodi veznikom *kad* u srpskohrvatskom jeziku“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku XXVII–XXVIII* (1984): str. 461–470]
- МИЛОШЕВИЋ, Ксенија. „Синтаксички поступци за исказивање концесивних релација у сложеној реченици у српскохрватском језику и семантичка структура која се при томе остварује“. *Научни сасијанак слависта у Вукове дане 15/1* (1985): стр. 33–46.
- [MILOŠEVIĆ, Ksenija. „Sintaksički postupci za iskazivanje koncesivnih relacija u složenoj rečenici u srpskohrvatskom jeziku i semantička struktura koja se pri tome ostvaruje“. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane 15/1* (1985): str. 33–46]
- МИЛОШЕВИЋ, Ксенија. „О једном синтаксичком и семантичком моделу сложених реченица са каузалном реченицом која се уводи везником *што*“. *Наш језик XXVII/1–2* (1986): стр. 67–71.
- [MILOŠEVIĆ, Ksenija. „O jednom sintaksičkom i semantičkom modelu složenih rečenica sa kauzalnom rečenicom koja se uvodi veznikom *što*“. *Naš jezik XXVII/1–2* (1986): str. 67–71]
- ПИПЕР, Предраг, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Сreto Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић. *Синтакса савременог српског језика. Просија реченица*. У редакцији Милке Ивић. Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска, 2005.
- [PIPER, Predrag, Ivana Antonić, Vladislava Ružić, Sreto Tanasić, Ljudmila Popović, Branko Tošović. *Sintaksa savremenog srpskog jezika. Prosta rečenica*. U redakciji Milke Ivić. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga, Matica srpska, 2005]
- ПИПЕР, Предраг. „Семантичке категорије у простој реченици: синтаксичка семантика“. У: Предраг Пипер и др. *Синтакса савременог српског језика. Просија реченица*. Београд: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска, 2005: стр. 575–982.
- [PIPER, Predrag. „Semantičke kategorije u prostoj rečenici: sintaksička semantika“. U: Predrag Piper i dr. *Sintaksa savremenoga srpskog jezika. Prosta rečenica*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU – Beogradska knjiga – Matica srpska, 2005: str. 575–982]
- ПРОСВИРИНА, О. А. „Глагол *чинити* и његови синоними у функцији вербализатора“. *Јужнословенски филолог XXXIX* (1983): 85–97.
- [PROSVIRINA, O. A. „Glagol *činiti* i njegovi sinonimi u funkciji verbalizatora“. *Južnoslovenski filolog XXXIX* (1983): str. 85–97]
- РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика*. Књ. 1–3, Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, књ. 4–6, Нови Сад: Матица српска, 1967.
- [RMS: *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*. Knj. 1–3, Novi Sad – Zagreb: Matica srpska – Matica hrvatska, knj. 4–6, Novi Sad: Matica srpska, 1967]
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. 1–21. Београд: Српска академија наука и уметности, 1959–
- [RSANU: *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, 1–21. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1959 – .]

- ТАНАСИЋ, Срето. „Декомпоновање глагола и структура просте реченице“. *Јужнословенски филолог* LI (1995): стр. 157–166.
[TANASIĆ, Sreto. „Dekomponovanje glagola i struktura proste rečenice“. *Južnoslovenski filolog* LI (1995): str. 157–166]
- ТЕСТЕЛЕЦ, Яков Г. *Введение в общий синтаксис*. Москва: РГГУ, 2001.
[TESTELEĆ, Ākov G. *Vvedenie v obšij sintaksis*. Moskva: RGGU, 2001]
- ТОПОЛИЊСКА, Зузана. „Перифрастични предикатски изрази на међусловенским релацијама“. *Јужнословенски филолог* XXXVIII (1982): стр. 35–49.
[TOROLINJSKA, Zuzana. „Perifraštični predikatski izrazi na međuslovenskim relacijama“. *Južnoslovenski filolog* XXXVIII (1982): str. 35–49]
- ФЕЛЕШКО, Казимјеж. *Значења и синтакса српскохрватског генитива*. Нови Сад – Београд: Матица српска – Вукова задужбина – Орфелин, 1995.
[FELEŠKO, Kazimjež. *Značenja i sintaksa srpskohrvatskog genitiva*. Novi Sad – Beograd: Matica srpska – Vukova zadužbina – Orfelin, 1995]
- ХОЛОДОВИЧ, Александр А. (ред.). *Типология каузативных конструкций. Морфологический каузатив*. Ленинград: Наука, 1969.
[HOLODOVIĆ, Aleksandr A. (red.). *Tipologija kauzativnih konstrukcij. Morfoloگیčeskij kauzativ*. Leningrad: Nauka, 1969]
- *
- AISSSEN, Judith. *The Syntax of Causative Constructions*. NY: Garland Publishing, 1979.
- BATISTIĆ, Tatjana. „О неким аспектима анализе каузативних глагола“. *Јужнословенски филолог* XXXIV (1978): стр. 59–87.
- COMRIE, Bernard. *Language Universals and Linguistic Typology*. Chicago: The University of Chicago Press, 1989.
- DIK, Simon C. *The Theory of Functional Grammar. Part 1: The Structure of the clause*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 1997.
- EISENBERG, Peter. *Grundriss der deutschen Grammatik. Der Satz*. Stuttgart: Metzler, 2009.
- GOLDBERG, Adele E. *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago – London: The University of Chicago Press, 1995.
- KOVAČEVIĆ, Miloš. *Uzročno semantičko polje*. Sarajevo: Svjetlost, 1988.
- MRAZOVIĆ, Pavica. *Gramatika srpskog jezika za strance*. Novi Sad – Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2009.
- RADOVANOVIĆ, Milorad. „Imenica u funkciji kondenzatora“. *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику* XX/1 (1977): стр. 63–144 и XX/2 (1977): стр. 81–160.
- RADOVANOVIĆ, Milorad. *Spisi iz sintakse i semantike*. Novi Sad – Sremski Karlovci: Dobra vest – Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1990.
- TALMY, Leonard. *Toward a Cognitive Semantics. Volume 1: Concept Structuring Systems*. Cambridge: The MIT Press, 2000.
- VASIĆ, Vera. „Kondicionalna klauza sa nekonsekutivnom apodozom“. *Јужнословенски филолог* LVI/1–2 (2000): стр. 177–185.
- WIERZBICKA, Anna. *Semantics: Primes and Universals*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
- WILDGEN, Wolfgang. *Kognitive Grammatik. Klassische Paradigmen und neue Perspektiven*. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2008.

Миливој Б. Алановић
Нови-Садски универзитет
Филозофски факултет
Одделение србског језика и лингвистике

АНАЛИТИЧЕСКИЕ КАУЗАТИВЫ: СТРУКТУРНЫЕ И СЕМАНТИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРЕДИКАТИВНОГО ВЫРАЖЕНИЯ

Резюме

Центральное место в данном исследовании занимают аналитические каузативы, точнее аналитические предикативные выражения с каузативным значением. Кроме указания на основные типологические характеристики каузативных конструкций в статье выделяются две главные темы, которые, как нам представляется, заслуживают особое внимание. Это структурные характеристики предикатного выражения и семантические ресурсы управляющего глагола в функции оператора. В зависимости от грамматических и семантических характеристик управляющего глагола в определенных моделях функцию каузативного оператора на себя берут имена существительные. Полученные нами результаты базируются на примерах из сербского языка.

Ключевые слова: сербский язык, каузативность, аналитические каузативы, слова-операторы.

Milivoj B. Alanović
University of Novi Sad
Faculty of Philosophy
Department of Serbian Language and Linguistics

ANALYTICAL CAUSATIVES: STRUCTURAL AND SEMANTIC CHARACTERISTICS OF THE PREDICATE CONSTRUCTION

Summary

The main subject in this research is to analyse analytical causatives in Serbian, or analytical predicate constructions with causative meaning. Apart from pointing out the basic typological characteristics of causative constructions, the paper highlights two main topics which deserve our attention, namely the structural features of the predicate construction and the semantic resources of the controlling verb, which performs the operator function. Depending on the grammatical and semantic characteristics of the governing verb, in a certain number of models the function of the causative operator is taken over by nouns. The results we discussed are based on examples from Serbian.

Keywords: Serbian, causative constructions, analytical causatives.